

Чернігівський національний педагогічний
університет імені Т.Г. Шевченка

О.М. Пискун

МЕТОДИКА ВИХОВНОЇ РОБОТИ

методичний посібник
до виконання практичних робіт

для студентів спеціальності
6.010103 «Технологічна освіта»

Чернігів
2014

УДК 37.015.31(072)
ББК Ч 421.3
П 34

Рецензенти :

В.С. Люлька – кандидат педагогічних наук, доцент

О.Ф. Кисла – кандидат педагогічних наук, доцент

Пискун О.М.

П 34 **Методика виховної роботи:** методичний посібник до виконання практичних робіт для студентів спеціальності 6.010103 «Технологічна освіта» / О.М. Пискун – Чернігів : ЧНПУ, 2014. – 64 с.

УДК 37.015.31(072)
ББК Ч 421.3

Посібник містить інструктивно-методичні матеріали до виконання практичних робіт з курсу "Методика виховної роботи", до змісту яких входять завдання для самостійної підготовки студентів, списки рекомендованих джерел, короткі теоретичні відомості з теми заняття, тести, практичні завдання, різноманітні додаткові матеріали. Посібник містить також орієнтовну тематику індивідуальних повідомлень і рефератів, екзаменаційні питання та список літератури з курсу.

Призначений для студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

*Рекомендовано до друку Вченою радою технологічного факультету
Чернігівського національного педагогічного університету імені
Т.Г. Шевченка (протокол № 5 від 09.01.2014 р.)*

© О.М. Пискун, 2014

ЗМІСТ

Передмова	4
МОДУЛЬ 1. Педагогічні основи діяльності класного керівника	5
Практична робота № 1	5
Практична робота № 2	9
Практична робота № 3	10
Практична робота № 4	13
МОДУЛЬ 2. Методи виховання	18
Практична робота № 5	18
Практична робота № 6	21
Практична робота № 7	22
МОДУЛЬ 3. Методика організації і проведення різних форм позакласної виховної роботи	23
Практична робота № 8	23
Практична робота № 9	30
Практична робота № 10	36
МОДУЛЬ 4. Виховна робота з різними категоріями школярів і батьками учнів	40
Практична робота № 11	40
Практична робота № 12	45
Практична робота № 13	48
Практична робота № 14	52
Орієнтовна тематика рефератів	61
Екзаменаційні питання	62
Список літератури з курсу	64

ПЕРЕДМОВА

Даний методичний посібник призначений для проведення практичних робіт з курсу «Методика виховної роботи», що входить до переліку дисциплін психолого-педагогічної підготовки майбутніх учителів технологій. Посібник містить інструктивно-методичні матеріали до чотирнадцяти практичних робіт. Головною метою практичних робіт є підготовка майбутніх учителів до здійснення виховної роботи в школі, в тому числі позакласної, до роботи на посаді класного керівника.

Увесь цикл практичних робіт поділено на чотири змістових модулі.

Перший модуль присвячено вивченню основних функціональних обов'язків класного керівника, формуванню умінь здійснювати психолого-педагогічну діагностику особистості учня та класного колективу, а також набуттю навичок планування виховної роботи в класі.

Другий модуль цілком спрямований на вивчення усього різноманіття методів та прийомів виховного впливу.

Вивчаючи третій модуль, студенти засвоюють правила організації і проведення основних форм позакласної виховної роботи, а саме години класного керівника, інтелектуальних ігор, конкурсних програм та шкільних свят.

Четвертий модуль готує майбутніх учителів до здійснення педагогічної взаємодії з батьками учнів, до виховної роботи з такими категоріями учнів, як обдаровані і важковиховувані, а також вчить оцінювати результати виховної роботи та ефективність діяльності класного керівника.

Практичні роботи, що входять до першого і другого модуля, містять лише питання для самостійної підготовки студентів, список рекомендованих джерел та різноманітні додаткові матеріали. Студенти мають самостійно знайти необхідну інформацію та підготувати відповіді на питання, а потім під керівництвом викладача виконати фронтальні практичні завдання.

Усі наступні практичні роботи містять теоретичні відомості та докладні інструктивно-методичні матеріали щодо організації і проведення конкретних форм виховної роботи. При підготовці до цих робіт студенти мають не тільки засвоїти теоретичний матеріал, а ще й виконати індивідуальне завдання – підготувати план-сценарій проведення конкретної форми виховної роботи або опрацювати певну наукову статтю і підготувати індивідуальне повідомлення.

На практичних заняттях студенти також набувають навичок аналізу виховних заходів (їх відеозаписів), аналізу готових планів-сценаріїв класних годин, конкурсних програм і свят, умінь вирішувати складні педагогічні ситуації, пояснювати причини конфліктів і обґрунтовано пропонувати різноманітні методи і прийоми виховання.

МОДУЛЬ 1. ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ ДІЯЛЬНОСТІ КЛАСНОГО КЕРІВНИКА

Практична робота № 1 КЛАСНИЙ КЕРІВНИК – ОРГАНІЗАТОР ВИХОВНОЇ РОБОТИ В КЛАСІ

Мета: ознайомитись з роллю класного керівника, педагога-вихователя в сучасних умовах; усвідомити завдання, функції, провідні напрямки роботи класного керівника та основні вимоги до його особистості і діяльності.

Обладнання: положення про класного керівника, тести-опитувачі.

ПЛАН ЗАНЯТТЯ:

I. Теоретична частина:

1. Завдання і функції класного керівника.
2. Права й обов'язки класного керівника.
3. Напрями діяльності та форми роботи класного керівника:
 - робота з класом;
 - індивідуальна робота з учнями;
 - робота з вчителями-предметниками;
 - робота з батьками і громадськістю;
 - ведення ділової документації.
4. Якісні та педагогічні уміння класного керівника.

II. Практична частина:

1. Обговорення проблемних питань за темою заняття.
2. Тестування.
3. Розв'язування педагогічних задач.

Рекомендовані джерела:

1. Положення про класного керівника // Інформаційний збірник МОН України. – 2000. – №22, листопад. – С. 3-4. або <http://www.osvita.irpin.com> та Про затвердження Змін до Положення про класного керівника навчального закладу системи загальної середньої освіти від 29.06.06 року // <http://osvita.ua>
2. Посадова інструкція класного керівника загальноосвітнього навчального закладу // Практика управління закладом освіти. – 2008. – №11 (28). – С. 81-83.
3. Рибальченко І.М. Вас призначено класним керівником. – Х.: Вид. група "Основа", 2007. – 192 с.
4. Практикум з педагогіки: Навчальний посібник / За ред. О.А.Дубасенюк. – К., 2004. – С. 246-259.
5. Волкова Н.П. Педагогіка. Підручник. – К., 2003. – С. 206-210.
6. Зайченко І.В. Педагогіка. Навч. посіб. – К., 2006. – С. 399-410.
7. Інструкція з ведення класного журналу учнів 5-11(12)-х класів загальноосвітніх навчальних закладів [Електронний ресурс] // Режим доступу: [mon.gov.ua/laws/ MON_496_08.doc](http://mon.gov.ua/laws/MON_496_08.doc) або osvita.ua.
8. Трухін І.О., Шпак О.Т. Основи шкільного виховання: Навч. посібник. – К., 2004. – С. 51-71.

Практикум для класних керівників, вихователів щодо визначення способу розв'язання пропонованої проблемної ситуації

Уважно прочитайте ситуацію і оберіть один з варіантів її рішення, який найбільше підходить саме для вас.

Ситуація 1

Завуч, обминаючи вас, дає термінове завдання вашому вихованцеві, який в цей час вже виконує відповідальне доручення. Ви і завуч вважаєте свої доручення невідкладними.

Оберіть оптимальний для вас варіант виходу з проблеми.

А. Не піддаючи сумніву завдання завуча, буду суворо дотримувати посадової субординації, запропоную вихованцеві відкласти виконання поточної роботи, дорученої мною напередодні.

Б. Все залежить від того, наскільки для мене є авторитетним завуч.

В. Висловлю учневі свою незгоду із завданням завуча, попереджу його, що в майбутньому у подібних випадках буду відмінити завдання, що доручаються без згоди зі мною.

Г. В інтересах справи запропоную учневі виконати прийняте на себе доручення.

Ситуація 2

У найнапруженіший період – кінець семестру, коли учні виконують контрольні роботи з різних навчальних предметів, учень у класі скоїв негативний вчинок. Порушено навчальну дисципліну, психологічний мікроклімат у класному колективі. Класному керівникові невідомий винуватець, але його необхідно виявити та покарати. Як би ви вчинили на місці класного керівника? Оберіть найбільш прийнятний для вас варіант рішення.

А. Залишу з'ясування фактів цього інциденту до закінчення семестру.

Б. Підозрілих у скоєному вчинку викличу до себе для розмови віч-на-віч. Запропоную назвати винуватця.

В. Повідомляю про те, що трапилося, тим учням, яким найбільше довіряю. Запропоную їм самостійно з'ясувати, хто конкретно винний, і доповісти про це мені.

Г. Після завершення контрольних робіт проведу збори класу, публічно буду вимагати виявлення і покарання винуватців.

Ситуація 3

Між двома вашими вихованцями виник конфлікт, який негативно впливає на позитивний емоційний фон класного колективу. Кожен з учнів звертається до вас окремо по допомогу і підтримку його в конфліктній ситуації. Оберіть свій варіант поведінки у цій ситуації.

А. Я маю припинити конфлікт у класному колективі, а вирішувати конфліктні взаємини – це справа самих конфліктуючих.

Б. Найкраще звернутися з проханням розібратися в суті конфлікту активістів класу.

В. Насамперед особисто спробую розібратися в мотивах конфлікту і знайти способи примирення, які влаштовують обидві сторони.

Г. З'ясую, хто з класного колективу є авторитетом для конфліктуючих, і спробую через нього вплинути на цих учнів.

Ситуація 4

Коли вам доводиться спілкуватися з вихованцями у неформальній обстановці під час дозвілля, для вас властивою є манера:

А. Вести розмови, що стосуються успіхів у навчанні, дотримання учнями норм та правил у школі.

Б. Задавати тон бесіди, уточнювати думку з питань, де є розходження, відстоювати свою точку зору, прагнути переконати в чомусь учня.

В. Підтримувати загальну тему розмов, не нав'язувати своєї думки, підтримувати загальну точку зору, прагнути не виділятися своєю активністю, а лише вислуховувати учнів як співбесідників.

Г. Намагатися не говорити про справи й навчання, бути посередником у спілкуванні, а також уважним і невимушеним до вихованців як співбесідників.

Ситуація 5

Учень вдруге не виконав у строк вашого завдання, хоч обіцяв і давав слово, що подібного більше не повторить. Як би ви вчинили?

А. Дочекатися виконання завдання, а потім суворо поговорити з ним наодинці, попередивши востаннє.

Б. Не чекаючи виконання завдання, поговорити з ним про причини повторного зриву, домогтися виконання завдання, вдатися до прийому покарання.

В. Порадитися з досвідченим колегою, авторитетним у колективі, яким чином вплинути на порушника. Якщо такого колеги немає, винести питання про недисциплінованість учня на збори класу або й педраду.

Г. Не чекаючи виконання завдання, поставити питання про покарання вихованця на рішення активу класу. Надалі підвищити вимогливість і контроль за діяльністю вихованця.

Ситуація 6

Учень ігнорує ваші поради й вказівки, робить все по-своєму, не звертаючи уваги на зауваження, не виправляючи того, на що ви йому вказуєте. Як ви вчините з цим вихованцем надалі?

А. З'ясувавши мотиви впертості, застосую різні міри покарання.

Б. В інтересах справи викличу його на відвертість, спробую знайти з ним спільну мову, настроїти на діловий контакт.

В. Запропоную активу класу звернути увагу на його неадекватну поведінку і застосувати міри громадського впливу.

Г. Спробую розібратися в тому, чи я сам не припускаюся педагогічних помилок у взаєминах з цим учнем, а потім вирішу, яким чином реагувати.

Ситуація 7

У найнапруженіший період завершення роботи у підготовці до зустрічі з колишніми випускниками один з активних учасників захворів. Кожен з учнів має своє завдання, підготовчі роботи мають бути завершеними. Як правильно зробити?

А. Подивлюся, хто з учнів менше завантажений, і дам розпорядження виконати справу учня, що захворів.

Б. Запропоную класному колективу разом обговорити, як краще вийти з цього становища.

В. Попрошу членів активу висловити свої пропозиції, попередньо обговоривши з однокласниками, а потім прийму рішення.

Г. Викличу до себе найнадійнішого учня, звернуся до нього з проханням виручити колектив, виконавши роботу хворого учня.

Ситуація 8

Одного разу ви стали учасником дискусії педагогів з приводу, як краще поводитися з вихованцями. Одна з точок зору найбільше вам сподобалася. Яка саме?

А. "Щоб вихованець добре навчався, не порушував дисципліну, треба підходити до нього з урахуванням його індивідуальних особливостей".

Б. "Все це дрібниці. Головне в оцінюванні людей — це їхні ділові якості, виконавська дисципліна. Кожен має робити те, що йому належить".

В. "Я вважаю, що успіху у виховній роботі школи можна досягти лише в тому разі, якщо педагоги тобі довіряють, поважають тебе".

Г. "Це правильно, але все ж найкращими стимулами в роботі є чіткий наказ, хороша зарплата, заслужена премія".

Ключ до тесту-практикуму

У роботі з педагогічними кадрами пропонуємо використати усі вісім проблемних ситуацій. Підрахувавши кількість відповідей, можна скласти уявлення про педагога, характер його педагогічної діяльності.

Вибір того чи іншого способу розв'язання кожної з пропонуємих ситуацій, а їх чотири варіанти – А, Б, В, Г, залежить від того, як зрозуміла людина запропоновану ситуацію, як зорієнтувалася на власний соціальний досвід, якими домінуючими інтересами й мотивами керується при відповіді. Тест вимірює чотири типи нахилів або орієнтацій педагога на виявлення власної позиції у взаєминах з людьми. Це:

Д – орієнтація на інтереси справи;

П – орієнтація на психологічний клімат і взаємини в колективі;

С – орієнтація на себе самого;

О – орієнтація на офіційну субординацію.

Орієнтація на інтереси справи (Д) відбиває мотиви, пов'язані з діяльністю: захоплення процесом роботи, прагнення до пізнання, оволодіння новими навичками й уміннями, зацікавленість у кінцевому результаті, висока продуктивність діяльності.

Орієнтація на психологічний клімат і взаємини в колективі (П) визначається потребою особистості в спілкуванні, в прагненні педагога підтримувати доброзичливі взаємини з колегами й учнями. Такий педагог виявляє інтерес до спільної діяльності, хоча не завжди сприяє її успішному завершенню. Іноді фактична допомога вчителя може бути мінімальною.

Орієнтація на себе самого (С) характеризується перебільшенням мотивів власного добробуту. Переважно це – прагнення до особистої першості, власного престижу. Як правило, така людина частіше буває зайнята собою, своїми емоціями, почуттями і рідко реагує на запити, потреби оточуючих її людей. Часто такий педагог байдужий до своїх колег, до емоцій вихованців.

Орієнтація на офіційну субординацію (О) визначається прагненням людини сумлінно виконувати вимоги керівника. Як правило, такий педагог орієнтується на думку адміністрації, рідко висловлює власні пропозиції, не враховує думок своїх колег та вихованців.

Визначення таких орієнтацій педагогів дозволяє ефективно розмішувати педагогічні кадри в межах конкретної школи. Зрозуміло, що, добираючи кандидатури на класних керівників, директорів важливо враховувати такі типи, як орієнтація на інтереси справи (Д), психологічний клімат і взаємини в колективі (П).

Таблиця 1.

<i>Ситуація 1</i> А – О Б – С В – П Г – Д	<i>Ситуація 2</i> А – Д Б – С В – О Г – П	<i>Ситуація 3</i> А – С Б – О В – П Г – Д	<i>Ситуація 4</i> А – О Б – С В – Д Г – П
<i>Ситуація 5</i> А – С Б – П В – О Г – Д	<i>Ситуація 6</i> А – С Б – Д В – О Г – П	<i>Ситуація 7</i> А – Д Б – П В – О Г – С	<i>Ситуація 8</i> А – П Б – Д В – С Г – О

Практична робота № 2 ОСНОВИ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ

Мета: усвідомити сутність, мету і принципи національного виховання, ознайомитись з основними напрямками і шляхами здійснення національного виховання, розвинути уміння аналізу й оцінювання його ефективності.

Обладнання: телевізор, відеомагнітофон, відеозапис виховної години.

ПЛАН ЗАНЯТТЯ:

I. Теоретична частина:

1. Мета й особливості національного виховання.
2. Принципи національного виховання.
3. Основні напрями національного виховання.
4. Система безперервного національного виховання.
5. Основні шляхи реалізації національного виховання.

II. Практична частина.

1. Обговорення проблемних питань за темою заняття.
2. Перегляд відеозапису виховної години та її аналіз.

Рекомендована література:

1. Концепція національного виховання // Рідна школа – 1995. – № 6. – С. 18-25.
2. Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності // Інформаційний збірник МОН України. – 2000. – № 22. – С. 7-21.
3. Волкова Н.П. Педагогіка: Посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Вид. центр “Академія”, 2003. – С. 104-126.
4. Трухін І.О., Шпак О.Т. Основи шкільного виховання. – К., 2004. – С. 7-46.

5. Зайченко І.В. Педагогіка. Навчальний посібник. – Чернігів, 2006. – С. 385-398.
6. Головні шляхи здійснення національного виховання // Практична педагогіка виховання / За ред. М.Ю. Красовицького. – Київ – Івано-Франківськ: "ПЛАЙ", 2000. – С. 29-39.
7. Карпенчук С.Г. Теорія і методика виховання. – К.: Вища школа, 2005. – С. 7-35.

Практична робота № 3 **ПЕДАГОГІЧНА ДІАГНОСТИКА** **У РОБОТІ КЛАСНОГО КЕРІВНИКА**

Мета: усвідомити завдання психолого-педагогічної діагностики у роботі класного керівника; оволодіти методикою педагогічного вивчення учня як особистості та класного колективу; навчитись складати розгорнуті психолого-педагогічні характеристики учня і класу та прогнозувати шляхи подальшої виховної роботи з ними.

Обладнання: приклади психолого-педагогічних характеристик учня та учнівського колективу, тести-опитувальники, анкети, зразки соціометричних матриць.

ПЛАН ЗАНЯТТЯ:

I. Теоретична частина:

1. Значення і завдання діагностики у педагогічній діяльності.
2. Вимоги до педагогічної діагностики.
3. Методи вивчення особистості учня і класного колективу.
4. Програма вивчення особистості учня.
5. Програма вивчення класного колективу.

II. Практична частина.

1. Підібрати методи вивчення особистості учня (одногогрупника), скласти його розгорнуту психолого-педагогічну характеристику та запропонувати шляхи подальшої виховної роботи з ним.

2. Підібрати методи вивчення класного колективу (академічної групи), скласти його розгорнуту психолого-педагогічну характеристику та запропонувати шляхи подальшої виховної роботи в класі (групі).

3. Проаналізувати результати своєї діяльності та оцінити власні діагностичні уміння.

Рекомендована література:

1. Андреев А. Рекомендации классному руководителю по составлению психологической характеристики класса // Воспитательная работа в школе. – 2007. – № 6. – С. 93-94.
2. Болдирев М.І. Класний керівник. – К.: Рад. шк., 1982. – С. 83-109.
3. Бухлова Н.В., Мазуренко Л.М. Вивчення ефективності діяльності педагога-вихователя / Бухлова Н.В., Мазуренко Л.М. Діагностика у виховному процесі / Приходченко К. І., Литвин Л. Є. – Х.: Вид. група "Основа", 2006. – 160 с.
4. Волкова Н.П. Педагогіка. – К.: Академія, 2003. – С. 209-212.
5. Воронов В. Диагностика в работе классного руководителя // Воспитание школьников – 2000. – № 2. – С. 7-12.

6. Дербеньова А.Г. Педагогічна діагностика у класному керівництві. – Х.: Вид. група "Основа", 2007. – 176 с.
7. Методики психолого-педагогической диагностики // Бордовская Н.В., Реан А.А. Педагогика: учебник для вузов – СПб: Питер, 2000. – С. 270-297.
8. Педагогічна діагностика // Практична педагогіка виховання: посібник з теорії та методики виховання / За ред. М.Ю. Красовицького. – Київ – Івано-Франківськ, 2000. – С. 183-205.
9. Практикум з педагогіки: Навчальний посібник / За ред. О.А.Дубасенюк. – К., 2004. – С. 260-273.

Орієнтовна схема складання психолого-педагогічної характеристики учня

I. Анкетні відомості

- 1.Прізвище, ім'я, по батькові учня, його вік, школа, клас.
- 2.Адреса проживання учня, місце роботи і посада батьків.
- 3.Склад сім'ї, її культурний та освітній рівень, умови проживання.
- 4.Стан здоров'я учня.

II. Умови сімейного виховання

1.Морально-психологічний клімат сім'ї: взаємини у сім'ї (відкритість, замкненість), ставлення батьків та інших членів родини до учня, погляди батьків на виховання.

2.Становище учня в сім'ї: режим дня і дозвілля, сімейний контроль за його поведінкою, виконання учнем сімейних вимог, участь в обговоренні сімейних проблем.

3.Традиції сімейного виховання: допомога батькам, іншим членам сім'ї, наявність постійних домашніх обов'язків, спільні свята; риси характеру, що проявляє учень в сім'ї (слухняність, вередливість, лідарство, працелюбність, покірність, впертість тощо). Стиль сімейних стосунків (авторитарний, демократичний, ліберальний, байдужий).

4.Організація навчальної діяльності школяра: створення умов для занять (своя кімната, робочий куточок), допомога батьків у приготуванні уроків і контроль якості їх виконання, наявність додаткової навчальної літератури, персонального комп'ютера.

5.Організація дозвілля школяра: створення умов для відпочинку, проведення часу з друзями, домашня бібліотека, вплив батьків на вибір книг для читання, телепрограм і кінофільмів для перегляду, вибір друзів, гуртків і секцій, контроль за часом і місцем проведення дозвілля.

III. Навчання та поведінка учня в класі

1.Успішність: загальний рівень успішності учня з окремих предметів, тенденції її зміни, вибірковість у вивченні предметів.

2.Ставлення до навчання: мотивація ставлення до окремих предметів, усвідомленість ставлення до навчання, ставлення до уроків, спізнення на уроки, увага на уроках, систематичність виконання домашніх завдань, ставлення до успіхів і невдач у навчанні.

3.Рівень дисципліни: знання правил для учнів і їх виконання, наявність навичок культурної поведінки, організованість учня на уроках та поза ними, ввічливість, акуратність, чемність, повага до старших і менших, взаємини з ровесниками.

4. Пізнавальна діяльність: особливості сприймання, спостережливості, особливості пам'яті, тип пам'яті, характеристика уваги (стійкість, довільність, зосередженість, співвідношення відтворюючої і творчої уваги), ступінь розвитку образного і абстрактного мислення, рівень розвитку логічного мислення, послідовність у викладенні власних думок, уміння міркувати і робити висновки, самостійність у висновках, ступінь розвитку усної і письмової мови.

5. Професійна орієнтація: надання переваги певним професіям, визначеність учня щодо вибору професії.

IV. Громадська робота учня

1. Положення учня в класі: міжособові стосунки в класі, симпатії, антипатії, дружба, чи входить до певних мікрогруп. Ставлення учня до класу: чи відчуває потребу бути членом класу, рахується з думкою класу, цікавиться життям класу, рівень дисципліни. Авторитет школяра у класі. Ставлення класу до учня.

2. Виконання громадської роботи: ставлення до громадських обов'язків, наявність постійного доручення в класі та активність у його виконанні, тимчасові доручення, загальношкільні громадські обов'язки. Участь у позашкільних дитячих та юнацьких організаціях.

3. Характер виконання громадської роботи: добровільність, наявність організаторських умінь довести розпочату справу до завершення, захопити роботою інших, запропонувати той чи інший вид роботи.

4. Формування громадських рис характеру: прояви колективізму в поведінці, прагнення до правдивості і справедливості, щирість у стосунках з товаришами і дорослими, індивідуалізм, альтруїзм.

V. Загальні риси характеру учня

1. Ступінь загального розвитку і рівень сформованості основ базової культури: інтелект, моральна, правова, естетична, фізична культура, культура мови, словниковий запас.

2. Інтереси та нахили: навчальні інтереси, нахили до літератури, мистецтва, техніки, спорту. Участь у гуртках і секціях. Уподобання і захоплення.

3. Особливості психічних процесів: темперамент, урівноваженість, швидкість і правильність реагування, зовнішній вияв процесів збудження і гальмування, уміння переключатись з однієї справи на іншу.

4. Особливості емоційної сфери: розвиток почуттів (щастя, самоповаги, любові, гумору, страху, сорому, образи, трагічного тощо), характер емоційної реакції на педагогічні виливи, глибина і стійкість почуттів, емоційна збудливість, швидкість протікання і зміни емоцій, зовнішні прояви емоційних переживань, емоційна стійкість в напружених обставинах і при невдачах, уміння стримувати і змінювати емоційні переживання.

5. Вольові особливості учня: ініціативність, самостійність, сміливість, витриманість, дисциплінованість, впевненість у собі, самоконтроль, самокритичність. Виховання волі.

6. Суспільна свідомість: світогляд, ідеали, уміння втілювати ідеї в конкретні справи, мотиви навчальної та громадської роботи учня, інтерес до подій в країні та за кордоном, почуття відповідальності, чесності, принциповості.

VI. Висновки

1. Рекомендації щодо подолання недоліків у поведінці.
2. Поради стосовно розвитку і вдосконалення певних рис учня.

Орієнтовна схема складання психолого-педагогічної характеристики класного колективу

1. *Склад класу:* вік учнів; рівень їх розвитку; працездатність та успішність.

2. *Рівень розвитку колективу:* етап розвитку дитячого колективу; характерні ознаки розвитку; особливості діяльності активу класу, його роль у формуванні та зміцненні колективу; діяльність органів самоврядування; стан взаємин між активом, органами самоврядування та учнями між собою; лідери в колективі; їх вплив на діяльність інших учнів; напрямки і форми зв'язку класного колективу із загальношкільним.

3. *Рівень морально-духовного розвитку колективу:* рівень сприйняття загальнолюдських цінностей; особливості вияву почуттів; рівень захищеності особистості; сформованість вмінь і навичок у моральній поведінці.

4. *Рівень фізичного розвитку колективу:* загальний стан здоров'я учнів; ставлення до фізичної культури і спорту; потреби у фізичному розвитку.

5. *Рівень трудового виховання:* ставлення учнів до праці (громадської діяльності); рівень сформованості соціально-психологічної готовності до праці; сформованість умінь і навичок у сфері трудової діяльності; профорієнтація учнів.

6. *Рівень естетичного виховання:* сформованість почуття прекрасного; інтереси учнів до певних видів мистецтва; їх потреби щодо естетичного розвитку.

7. *Шляхи та засоби подальшого формування класного колективу:* створення сприятливих умов для розвитку особистості в колективі; подолання чинників, що заважають цьому.

Практична робота № 4

МЕТОДИКА ПЛАНУВАННЯ ВИХОВНОЇ РОБОТИ В КЛАСІ

Мета: розвиток конструктивних умінь майбутнього вчителя-вихователя.

Обладнання: орієнтовні програми і плани виховної роботи класного керівника, календар знаменних дат, календар на поточний і наступний рік.

ПЛАН ЗАНЯТТЯ:

I. Теоретична частина:

1. Принципи планування виховної роботи. Основні вимоги до плану виховної роботи класного керівника.
2. Технологія планування роботи класного керівника.
3. Види і структура планів виховної роботи класного керівника [8].

II. Практична частина.

1. Проаналізувати програми виховної роботи для учнів 5-11 класів, орієнтовні тематики виховних годин та батьківських зборів [2, 4], зразки планів виховної роботи [5, 3, 9].

2. Скласти план виховної роботи в класі на семестр (за завданням викладача).
3. Проаналізувати результати своєї діяльності та оцінити власні конструктивні уміння.

Рекомендована література:

1. Зайченко І.В. Педагогіка: навч. посіб. – К., 2006. – С. 415-421.
2. Класному керівнику. Як організувати роботу? / упоряд. Л. Шелестова, Н. Чиренко, Н. Адамчук. – К.: Шк. світ, 2009. – 128 с.
3. Одинець Н. План виховної роботи класного керівника // Шкільний світ. – 2007. – №3(січень). – С. 8-19.
4. Орієнтовна програма виховної роботи класного керівника // Позакласний час. – 2000. – № 11-12. – С.4-6.
5. План виховної роботи класного керівника. 5-11 класи. I семестр. – Тернопіль: Астон, 2007. – 104 с.
6. Практикум з педагогіки: Навчальний посібник / За ред. О.А. Дубасенюк. – К., 2004. – С. 275-291.
7. Рекомендації щодо планування роботи класного керівника навчального закладу системи загальної середньої освіти // Інформ. зб. Міносвіти і науки України. – 2008. – 34-35. – С. 23-47 або Інтернет-ресурс.
8. Степаненков Н.К. Педагогіка : Учеб. пособие для студ. пед. спец. вузов. – Минск : Изд-во В.М. Скакун, 1998. – С. 423-447.
9. Щоденник класного керівника. – Тернопіль: навчальна книга – Богдан.

**Картотека форм позакласної діяльності
(на допомогу в складанні плану виховної роботи)**

Для впорядкування різноманітних організаційних форм виховання в шкільній практиці з'явилася ідея складання *картотеки форм позакласної діяльності*. В її основі – види виховної діяльності; призначення – уникнути одноманітності в позаурочній і позакласній діяльності, знайти нові оригінальні форми виховання, полегшити планування педагогічної діяльності школи та класних керівників.

Ось приклади з різних розділів такої картотеки.

Пізнавальна діяльність: усний журнал, огляд знань, вікторина "Що? Де? Коли?", вечір розгаданих і нерозгаданих таємниць, тиждень шкільної науки, психологічний практикум "Учись учитися", серія класних годин "Видатні люди науки", "За сторінкою підручника"...

Ціннісно-орієнтаційна діяльність: класні години на морально-етичні теми, зустрічі в літературній (театральній, музичній ...) гостинній, години цікавих зустрічей, конкурси-посвячення, ювілейні творчі вечори, відвідування меморіальних музеїв, класні години на різноманітні рубрики; дискусійні ігри типу "Дебати", "Дискусійні гойдалки", "Розкид думок"...

Трудова діяльність: робота по відновленню пам'ятників старовини, чергування по школі, обладнання спортмайданчиків, прикрашання школи до свята, свята праці, профконсультації, представлення (захист) професій, турнір умільців, виставка технічної творчості, тиждень ремесел...

Суспільно-корисна діяльність: школа активу, збір лікарських рослин, акції милосердя і благодійності, шефство над дитячим будинком, свята ігор та іграшок для малят, акції солідарності, вахта пам'яті, "жива" газета ...

Художньо-творча діяльність: Новорічний (осінній, весняний) бал, вечір художньої самодіяльності, етичний театр, літературно-художня композиція, вечір авторської пісні, випуск літературного альманаху, музична (літературна) гостинна, відвідування театру, виставка "Третьяковська галерея"...

Фізкультурно-спортивна діяльність: День здоров'я, туристичний зліт, турпохід, "День бігуна", "Веселі старты", "Вечір комічних естафет", "Малі Олімпійські ігри", усний журнал "Спортивний калейдоскоп", "Турнір лицарів", "Спортивний вогник", "Школа здорового способу життя"...

Діяльність вільного спілкування: вечір авторської пісні, прогулянки по місту і на природу, концерт "Алло, ми шукаємо таланти", вечір поезії, поїздки-прогулянки, "сюрпризи дружби", "конверт відвертості", психологічні ігри і тренінги, шкільний бал, "дівчачник", "хлопчачник"...

Приклади творчих форм організації виховання

В останні роки в практиці шкільних педагогів з'явилося багато нетрадиційних форм виховної роботи, які можуть бути використані при організації різноманітних видів позаурочної і позакласної діяльності школярів:

- "п'ять хвилин з одним віршем" (музичним твором, з однією картиною);
- публічна лекція (лекція для широкого кола шкільної "публіки": 15-20 хвилин насиченої яскравої інформації, з незвичайними прикладами і фактами, естетичною своєрідністю дозволяють висвітити ставлення до предмету чи події);
- "Сократівська бесіда" (розгорнутий розгляд багатьох варіантів розв'язання поставленої проблеми способом почергової постановки додаткових запитань з наступними відповідями, які поступово приводять до істини);
- "відкритий мікрофон" (для обговорення проблем шкільного та суспільного життя);
- "філософський стілець" (для філософського осмислення життя старшокласниками);
- "дискусійні гойдалки" (дві групи ведуть бесіду в ритмічному чергуванні суджень по запропонованій темі);
- інтелектуальний аукціон (ігрова форма змагальної інтелектуальної діяльності: для того, щоб "купити" запропонований "товар" – книгу, репродукцію, фотографію, диск, предмет декоративно-прикладного мистецтва – потрібно подати "плату" у вигляді певної порції знань про предмет);
- конкурс "смехаїзмів" (смішних афоризмів та анекдотів);
- "розмова при свічках" (відверта розмова на теми інтимно-особистісного спілкування, етичного змісту життєвих цінностей);
- "круглий стіл з гострими кутами" (виявлення і обговорення поглядів учнів на гострі проблеми сучасності на основі зібраних заздалегідь дискусійних матеріалів);
- "сюрприз дружби" (мета – зміцнити дружні міжособові відносини через "представлення" сюрпризів: виконання пісні, танцю, вірша, поробки, які підготовлені самими дітьми);

- "Кавунчик" – це неформальне спілкування учнів після двомісячної розлуки влітку – для того, щоб скуштувати кавуна, кожний повинен взяти участь в одному з конкурсів:

1. Найсмійніша історія мого літа.
2. Виконання улюблених віршів, пісень про літо і природу.
3. Власна казка, пісня, легенда про ... кавун.
4. Переконлива розповідь про прочитану книжку, яку рекомендую прочитати.

5. Захоплююча розповідь про майбутнє життя нашого класу.

- Різноманітні варіанти "концерту-ромашка". У формі ромашки зручно проводити різного роду конкурси, наприклад, "Конкурс інсценованих розповідей (байок, анекдотів, прислів'їв, сенок з життя класу...)", "Вечір рекордів Гіннеса", "Конкурс непрофесійної майстерності", "Аукціон талантів", "Мультилото", "Конкурс рекламного плакату", "Конкурс мальованих фільмів", "Стара казка на новий лад", різноманітної тематики КВК і т.д.

Поширеними складними формами виховної роботи стали форми, які інтегрують різноманітні справи, які об'єднані спільними ідеями, цілями, логікою, змістом виховання: тижні, місячники, роки, різноманітні фестивалі. Наприклад "Фестиваль наук"::

- "Уроки за інтересами" (проводить кожний вчитель за темами, які цікавлять його як особистість);

- відбірні ігри і конкурси в класах: "Що? Де? Коли?", "Хрестиконулики", "Зіркова година", "Розумники і розумниці" і т.д.;

- "За сторінками твого підручника" – колективна творча справа (учасники – учні 2-11 класів);

- "В гостях у Муз" (залік у "Школі мистецтв");

- півфінал року "Гімназист року";

- "Пізнай себе" (тестування, анкетування, психологічні тренінги силами гуртківців "Юний психолог");

- олімпіади, конкурси, аукціони знань;

- творчий портрет класного колективу (за графіком);

- науково-практична конференція старшокласників (підсумки пошуково-дослідної роботи).

ОРІЄНТОВНІ СХЕМИ ПЛАНУВАННЯ ВИХОВНОЇ РОБОТИ В КЛАСІ

Таблиця 2.

Модель плану роботи педагога-вихователя на основі цільових комплексних програм виховання

Тижні чверті	Програми виховання					
	здоров'я	навчання	праця	спілкування	спосіб життя	дозвілля
1 тиждень						
2 тиждень						
3 тиждень						

Таблиця 3.

Планування виховної роботи по "ключовим справам"

Місяць	Ключова справа місяця, підготовка до неї	Відповідальна рада дня
Лютий	Подорож до країни знань: 1. Суспільні огляди знань в класах. 2. Олімпіади з предметів.	Рада справи: вчителі, учні-консультанти
Березень	Свято матері 1. Вогник в класах. 2. Конкурс "Нумо, дівчата!" 3. Лицарський тиждень	Рада справи: Учні старших класів

Таблиця 4.

План-сітка

ПН	ВТ	СР	ЧТ	ПН	СБ	НД
Вересень						
День знань		Розвідка цікавих справ		Учнівські збори за планом		
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	Турнір "Ваше слово, ерудити" 28	29
Жовтень						
30	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	"Про права та відпові- дальність" 18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	Батьківські збори 30	31	Листопад		
				1	2	3

Таблиця 5.

Форма календарно-тематичного плану

Дата проведення	Захід	Хто проводить	Відмітка про виконання
10 лютого	Тренінг "Слухай уважно"	Кл. керівник, шк. психолог	
23 лютого	Інтелектуальний турнір "Суперкозак класу"	Кл. керівник, староста, актив класу	

МОДУЛЬ 2. МЕТОДИ ВИХОВАННЯ

Практична робота № 5

МЕТОДИ ФОРМУВАННЯ СВІДОМОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Мета: вивчити основні методи формування свідомості особистості учнів, сформувати початкові уміння ведення етичної бесіди та диспуту з учнями.

Обладнання: картки з прикладами етичних бесід, картки з педагогічними ситуаціями.

ПЛАН ЗАНЯТТЯ:

I. Теоретична частина:

1. Поняття методу виховання. Класифікація методів виховання. Види та особливості методів формування свідомості.
2. Призначення й умови ефективності етичної розповіді та лекції.
3. Метод бесіди та дискусії: особливості, правила ведення.
4. Технічні прийоми та умови ефективного застосування переконання і навіювання.
5. Метод прикладу.

II. Практична частина.

1. Обговорити правила і способи ведення етичних розповідей і бесід з учнями.
2. Прочитати приклад етичної розповіді і спрогнозувати її можливий виховний вплив на учня.
3. Прочитати приклад бесіди класного керівника з учнем і проаналізувати прийоми переконування, які він застосовує.

Рекомендована література:

1. Карпенчук С.Г. Теорія і методика виховання: Навч. посіб. – 2-ге вид., допов. і переробл. – К.: Вища шк., 2005. – С. 118-140.
2. Волкова Н.П. Педагогіка: Посібник для студентів ВНЗ. – К.: Вид. центр "Академія", 2003. – С. 127-139.
3. Зайченко І.В. Педагогіка. Навч. посібник. – К.: Освіта України, 2006. – С. 308-321.
4. Омеляненко В.Л., Кузьмінський А.І. Теорія і методика виховання: Навч. посібн. – К., 2008. – С. 196-213.
5. Трухін І.О., Шпак О.Т. Основи шкільного виховання: Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – С. 101-137.

Аналіз прийомів переконування під час індивідуальної бесіди

Завдання: прочитайте в ролях (від автора, класний керівник і старшокласниця Світлана) бесіду класного керівника зі старшокласницею і визначте усі прийоми переконування, які використовує вчитель.

«Розглянемо випадок, який відбувся в одній із шкіл. На перерві учениця 10 класу впустила на підлогу ручку і з приводу цієї неприємності нецензурно вилаялась. Це чули всі однокласники і учитель, який прийшов відвідати урок колеги і сидів, чекаючи, за останньою партою. Цей випадок розглядався в кабінеті директора школи, але, здається, найбільш вдало діяв класний керівник – учитель історії. Спочатку він

уточнив усю можливу інформацію про ученицю. Вона нещодавно прийшла в цей клас з іншої школи, навчається добре і збирається вступати до вузу, має яскраву зовнішність і користується безперечним успіхом у хлопців в школі та за її межами. Дівчину знерідка бачать у компанії хлопців, які почувають себе лідерами на вулиці і на дискотеках. Серед них випивки і лайка є звичайною справою. Бесіда з дівчиною виглядала так.

- Скажи, Світлано, чому так сталося, що ти вилаялася?
- Ну, це просто так зірвалося.
- А є такі дівчата в класі, у яких це в подібних обставинах не зірвалося б?
- Ну, деякі є.
- А чому ж це слово зірвалося саме у тебе?
- Просто я емоційна людина.
- А хіба падіння ручки може так вивести людину з рівноваги? Адже ручка навіть не пошкодилася.
- У мене взагалі був тоді поганий настрій.
- Але перед тим ти сміялась і жартувала з подругами. Якщо ти міркуєш логічно, то мусиш згодитися, що це пов'язано не з падінням ручки і не з настроєм, а з якимись твоїми індивідуальними особливостями.
- Ну, можливо, це так.
- Як ти думаєш, які ж це особливості?
- Мабуть, нерівноваженість.
- Ти знаєш, в мене склалося враження, що, коли треба, ти добре тримаєш себе в руках, справа не в цьому.
- А в чому ж, на вашу думку?
- Скажи, ти вважаєш себе сильною чи слабкою особистістю?
- Ну, вам це видніше, що ж я буду про себе казати.
- А твої симпатії на боці сильних, впевнених в собі, здатних постояти за себе, чи слабких?
- Звичайно, сильних.
- Ні, це зовсім не так, звичайно, є люди, що симпатизують тихим, соромливим, таким, яких можна назвати слабкими.
- Ну, я таких не поважаю.
- А чи не здається тобі, що нецензурної лайки швидше припуститься сильна дівчина, ніж слабка?
- Мабуть, так.
- Отже, лайка, "круті" вирази – це не просто звичка, це вираз позиції сили.
- Ну, а що ж поганого в позиції сили?
- На перший погляд нібито нічого. Стійкість, сміливість, володіння собою – чудові риси. Але позиція сили – це інше, це намагання бути зверху у стосунках з іншими, доводити власну зверхність, перемагати в конфліктах. Така позиція властива людям з агресивними рисами характеру, які зустрічаються і серед хлопців, і серед дівчат. Такі люди відчують задоволення, примушуючи інших побоюватись себе або свою компанію. Мабуть, і ти бачила такі вуличні компанії.
- Ну бачила і нічого страшного, хлопці як хлопці.

- Позиція сили – це засіб самоствердження, чи згодна ти з цим?
- Ну, припустимо.
- А які, на твою думку, є інші шляхи самоствердження?
- Бути розумною, красивою, вміти, скажімо, співати, грати на музичних інструментах, багато ще можна назвати.
- Так, Світлано, ти права, є багато шляхів самоствердження, але існують люди, які перш за все самостверджуються, демонструючи оцю саму позицію сили.
- Ви хочете сказати, що я вилаялась, аби самоствердитися?
- Так, твій вчинок важко розуміти інакше.
- Та у мене і в голові цього не було. Я менш за все про це думала, тим більш у цьому класі.
- А про це не думає ніхто. Найчастіше вчинки, спрямовані на самоствердження, робляться підсвідомо. Ось ти вважаєш, що у тебе просто зірвалось, але таке слово не може зірватися з приводу дрібниці. Щоправда, є люди, що лаються на кожному кроці з приводу і без приводу, слова не скажуть без лайки. У них, образно кажучи, всі клітини мозку заповнені нецензурною лайкою. Тут дійсно лайка може зірватися в будь-яку мить. Невже ти відносишся до таких людей?
- Звичайно, ні.
- Я згоден з тобою, тоді залишається погодитись з тим, що лайливе слово мало досить значний для тебе мотив, і цим мотивом, не усвідомленим тобою, є самоствердження в ролі сильної особистості; ти і сама підтвердила, що це привабливий для тебе образ.
- Ви просто робите з мухи слона.
- На жаль, ні. Самоствердження – це психологічний зміст твого вчинку. Але є і громадський, тобто вплив на оточуючих, взагалі на суспільство. Ти є, так би мовити, пропагандистом такої лексики, такого стилю поведінки. А що таке грубі вирази і нецензурна лайка? Кожне грубе, лайливе слово залишає біохімічний слід у мозку. Ці сліди створюють фон настрою і спілкування людини. Це можна порівняти з таким явищем. У посудину з чистою водою капає брудна рідина. З часом вся вода в посудині змінить колір. Отже, кожне брудне слово потроху отруює фон нашого життя, робить всіх нас більш непривітними, злими, агресивними. Нецензурні слова мають наявний або прихований сенс погрози, або приниження почуттів. Навіть жартівливе грубе слово – це та ж сама брудна краплина.
- Ви вже так все розмалювали, немов я якась суспільна злочинниця.
- Об'єктивно твій вчинок діє в цей бік. А зараз подивимося на все з іншої позиції. Уяви собі, що ти вже доросла і мати такої дочки. Твоя дочка досить часто використовує лайливі і нецензурні слова. Чи подобається це тобі?
- Ну, мабуть, не дуже. Але я при матері ніколи не лаюсь.
- Гадаю, що до матері доходять твої вирази, і вона, як досвідчена людина, може домалювати те, що ти приховуєш, як спілкуєшся в компанії.
- Я розмовляю там, як всі. Не буду ж я удавати з себе якусь дуже інтелігентну.
- Ти не тому лашешся, що знаходишся в компанії, а навпаки: тому в компанії, що тобі подобається той лексикон. Чи не так?
- Не знаю.

- Отже, раджу тобі частіше ставити себе на місце матері, батька, адже це і твоє майбутнє. А ще я хочу допомогти тобі розібратися в можливостях формування твоєї особистості.

- Не розумію.

- Ми вже уяснили, що ти прагнеш до образу сильної особистості. Але ти можеш стати сучасною і сильною і разом з тим тонкою, справді культурною, в тебе є для цього всі можливості. Але грубощі для цієї ролі аж ніяк не підходять.

- Не знаю, навіщо це мені.

- У тебе попереду, життя, професія, сім'я. Невже ти хочеш, щоб тебе оточували грубі, невиховані люди? Якою ти будеш сама, такими будуть і твої знайомі. У жінки з культурними інтересами і манерами, та ще й привабливої, як ти, будуть інші друзі і знайомі, це розумні, виховані та по-справжньому перспективні люди. Твоє життя стане цікавим і насиченим. Ти погоджуєшся зі мною?

- В чомусь ви і праві.

- Навіщо ж тобі власними руками знижувати рівень свого майбутнього? Я не закликаю тебе зразу кинути своїх знайомих, можливо це і незручно, але ти можеш вносити туди інший стиль, іншу мову. А якщо це не вдасться – треба знайти мужність вийти з такої компанії. Відомо багато випадків, коли хлопці і дівчата свідомо залишали ті знайомства, що тягнули їх вниз, і йшли шляхом становлення культурної людини. Цю силу, яка у тебе, безумовно, є, прояви у вмінні жити так, як вважаєш за потрібне, а не так, як тобі нав'язує компанія знайомих. Я певний, Світлано, що ти так і зробиш, бо в тебе є прагнення до змістовного життя і культури, а ці твої знайомства і брутальна мова – це поверхове, це, так би мовити, поступка гіршій частині твоїх потреб.»

Практична робота № 6 **МЕТОДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ФОРМУВАННЯ** **ПОЗИТИВНОГО ДОСВІДУ СУСПІЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ**

Мета: ознайомитись з основними методами формування позитивного досвіду суспільної поведінки, вивчити вимоги до них, сформувати початкові уміння пред'явлення педагогічних вимог до учня та створення виховуючих ситуацій.

Обладнання: DVD-програвач, фрагменти художнього фільму "Педагогічна поема", картки з педагогічними ситуаціями-задачами.

ПЛАН ЗАНЯТТЯ:

1. Теоретична частина:

1. Класифікація методів формування позитивного досвіду суспільної поведінки.
2. Методи привчання і тренування (вправляння). Засоби, що сприяють укоріненню позитивних та викоріненню негативних звичок.
3. Педагогічна вимога і доручення. Види вимог. Педагогічні правила пред'явлення вимог.
4. Створення виховуючих ситуацій.

II. Практична частина.

1. Обговорення правил і способів вироблення звичок, пред'явлення вимог, створення виховуючих ситуацій.
2. Аналіз відеозаписів. Розв'язування педагогічних задач.

Рекомендована література:

1. Карпенчук С.Г. Теорія і методика виховання: Навч. посіб. – 2-ге вид., допов. і переробл. – К.: Вища шк., 2005. – С. 184-212.
2. Зайченко І.В. Педагогіка. Навч. посібник. – К.: Освіта України, 2006. – С. 321-324.
3. Волкова Н.П. Педагогіка: Посібник для студентів ВНЗ. – К.: Вид. центр "Академія", 2003. – С. 139-149.
4. Омеляненко В.Л., Кузьмінський А.І. Теорія і методика виховання: Навч. посібн. – К., 2008. – С.214-232.
5. Трухін І.О., Шпак О.Т. Основи шкільного виховання: Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 165-182.

Практична робота № 7 **МЕТОДИ ЕМОЦІЙНОГО СТИМУЛЮВАННЯ**

Мета: ознайомитись з методами емоційного стимулювання учнів, вивчити правила та сформувані початкові уміння їх застосування.

Обладнання: DVD-програвач, фрагмент художнього фільму "Розіграш", картки з педагогічними задачами-ситуаціями.

ПЛАН ЗАНЯТТЯ:

I. Теоретична частина:

1. Роль емоційного чинника у вихованні.
2. Метод заохочення: види, педагогічні умови і правила їх застосування.
3. Метод покарання. Педагогічні правила його застосування.
4. Метод змагання і гри. Загальні правила їх організації.

II. Практична частина.

1. Обговорення правил і способів емоційного стимулювання учнів.
2. Аналіз відеоролика. Розв'язування педагогічних задач-ситуацій.

Рекомендована література:

1. Карпенчук С.Г. Теорія і методика виховання: Навч. посіб. – 2-ге вид., допов. і переробл. – К.: Вища шк., 2005. – С. 215-239.
2. Зайченко І.В. Педагогіка. Навч. посібник. – К.: Освіта України, 2006. – С. 321-324.
3. Волкова Н.П. Педагогіка: Посібник для студентів ВНЗ. – К.: Вид. центр "Академія", 2003. – С. 149-155.
4. Омеляненко В.Л., Кузьмінський А.І. Теорія і методика виховання: Навч. посіб. – К.: Знання, 2008. – С. 232-248.
5. Трухін І.О., Шпак О.Т. Основи шкільного виховання: Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 143-158.
6. Подласый И.П. Педагогіка: Новый курс: Учеб пособие: Кн. 2. Процесс воспитания – М.: ВЛАДОС, 2001. – С. 125-134.

МОДУЛЬ 3. МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ І ПРОВЕДЕННЯ РІЗНИХ ФОРМ ПОЗАКЛАСНОЇ ВИХОВНОЇ РОБОТИ

Практична робота № 8 МЕТОДИКА ПІДГОТОВКИ ТА ПРОВЕДЕННЯ КЛАСНОЇ ГОДИНИ (заняття розраховане на 4 години)

Мета: ознайомитись з особливостями підготовки і проведення години класного керівника, сформувані вміння проводити годину класного керівника у формі етичної бесіди.

Обладнання: DVD-програвач, відеоманітофон, диски і касети з відео-записами класних годин, розробки планів-сценаріїв класних годин.

ПЛАН ЗАНЯТТЯ:

I. Теоретична частина:

1. Поняття виховної години, її характерні риси.
2. Педагогічні завдання години класного керівника.
3. Алгоритм підготовки і проведення виховної години.
4. Умови та критерії ефективності виховної години.

Індивідуальне завдання: Підготувати план-сценарій виховної години на морально-етичну тему, оформити його згідно вимог і здійснити його аналіз.

II. Практична частина.

1. Обговорення проблемних питань за темою заняття.
2. Перегляд відеозапису класної години та її аналіз.
3. Програвання студентами підготовлених класних годин в групі та їх спільне обговорення.

ТЕОРЕТИЧНІ ВІДОМОСТІ

Поширеною формою виховної роботи є виховна година (година класного керівника).

Виховна година – це гнучка за складом і структурою форма фронтальної виховної роботи, що представляє собою спеціально організоване в позаурочний час спілкування класного керівника з учнями класу з метою сприяння формуванню класного колективу й розвитку його членів.

Характерні риси виховної години такі:

- *по-перше*, це форма позаурочної виховної діяльності, тому, на відміну від уроку, їй не повинні бути властиві академізм і повчальний тип педагогічної взаємодії;

- *по-друге*, це форма організації фронтальної (масової) виховної роботи з дітьми, але важливо пам'ятати й те, що при підготовці та проведенні виховної години можливе використання і групових, й індивідуальних форм виховної діяльності;

- *по-третє*, це гнучка за складом і структурою форма виховної взаємодії, однак це не означає, що всі педагогічні контакти класного керівника з колективом учнів класу можна вважати виховними годинами. Наприклад, навіть збори класного колективу, дуже схожі за низкою параметрів до виховної години, не є тотожною формою виховної роботи, тому що мають не тільки спільні, а й відмінні риси;

- *по-четверте*, це форма спілкування класного керівника і його вихованців, пріоритетну роль в організації якого відіграє педагог.

У процесі діяльності з підготовки й проведення виховних годин можливе вирішення таких *педагогічних завдань*:

- 1) збагачення свідомості учнів знаннями про людину, природу, суспільство, техніку;
- 2) засвоєння дітьми вмій і навичок пізнавальної й практичної діяльності;
- 3) формування емоційно-почуттєвої сфери і ціннісних орієнтацій особистості учня;
- 4) сприяння становленню й прояву суб'єктності й індивідуальності учня, його творчих здібностей;
- 5) формування класного колективу як сприятливого середовища розвитку й життєдіяльності школярів.

Зрозуміло, що вирішення всіх перерахованих завдань варто пов'язувати не з однією окремою годиною спілкування вчителя зі своїми вихованцями, а з добре продуманою й детально розробленою системою їх організації, де кожній виховній годині приділяється певне місце й роль.

Центральним компонентом виховної години є бесіда класного керівника з учнями на теми, які заплановані раніше. Окрім цього, під час проведення виховної години обговорюються поточні справи, передбачаються певні види розваг з метою розвитку неформального спілкування учнів, організації їхнього дозвілля, підвищення інтересу до спільної позаурочної діяльності.

Алгоритм підготовки й проведення виховної години можна представити у вигляді технологічного ланцюжка послідовно виконуваних дій:

- 1) складання педагогом разом з учнями та їхніми батьками тематики виховних годин на новий навчальний рік;
- 2) уточнення теми особистісно орієнтованої виховної години й генерування ідей щодо її підготовки й проведення;
- 3) постановка мети, вибір змісту, форми, дати й місця проведення виховної години, формування співтовариства його організаторів;
- 4) індивідуальна й групова діяльність із підготовки виховної години;
- 5) складання вчителем разом з іншими організаторами сценарного плану виховної години;
- 6) проведення виховної години;
- 7) аналіз і оцінка результативності виховної години й діяльності з її підготовки та проведення.

Реалізація цього алгоритму в практичній діяльності передбачає використання певної сукупності педагогічних прийомів і методів. Розглянемо їх.

ПЕРШИЙ КРОК. СКЛАДАННЯ ТЕМАТИКИ на новий навчальний рік.

При визначенні тематики класних годин педагог повинен не тільки спиратися на існуючі в науці уявлення про типові психофізіологічні характеристики особистості дитини в молодшому, підлітковому або старшому шкільному віці, а й урахувати індивідуальні особливості своїх вихованців, у тому числі рівень їхнього особистісного розвитку, потреби, інтереси, ціннісні орієнтації. Правильно чинять ті класні керівники, які всі відомості про ситуацію й особливості розвитку учнів класу фіксують і систематизують у своїх щоденниках, а потім використовують цю інформацію

при плануванні й організації виховного процесу. У щоденнику класного керівника доцільно скласти відповідні таблиці.

Таблиця 5

Поле підтримки індивідуального розвитку учнів

П.І.Б. учня	Основні проблеми учнів		Форми, прийоми й методи корекційної роботи	Спостережувані зміни
	навчальні	особистісні		

Таблиця 6

Карта потенційних можливостей учнів

П.І.Б. учня	Особливості формування потенціалів особистості					Індивідуальна робота
	Пізнавальний	Ціннісний	Комунікативний	Естетичний	Фізичний	

У визначенні тем виховних годин повинні брати участь учні та їхні батьки. Дуже важливо з'ясувати їхню думку про те, які проблеми варто колективно обговорити в класі. Відомо чимало прийомів і методів, що допомагають забезпечити суб'єктну позицію учнів і їхніх батьків у складанні тематики виховних годин. Назвемо деякі з них.

1. *Методика соціологічного опитування.* У ході анкетування, бесіди або інтерв'ю можна з'ясувати думку учнів і батьків із таких питань:

- Що треба насамперед обговорити в нашому класі?
- На яке запитання ви хотіли б одержати відповідь на виховній годині?
- Яка тема виховної години буде цікавою для більшості однокласників?

2. *Методики "Незакінчене речення" і "Недописана теза".* Юним і дорослим членам класного співтовариства пропонується за невеликий проміжок часу завершити такі фрази:

- Найголовніша проблема в нашому класі – це ...
- Найбільше мене хвилює проблема...
- Я вважаю, що в нашому класі треба обов'язково обговорити таку проблему, як...

3. *Методика "Будуємо новий класний будинок".* Учні пропонується покласти в "споруджуваний" на класній дошці будинок свою "цеглинку" з темою виховної години на новий навчальний рік.

4. *Метод "брейнстормінгу" ("мозковий штурм").* На батьківських зборах або виховній годині мікрогрупи учнів чи батьків виконують протягом 5-7 хвилин завдання: визначити найбільш злободенні проблеми в життєдіяльності класу й назвати відповідні теми виховних годин.

5. *Журнал-естафета "Світ моїх друзів. Світ моїх інтересів. Світ спільних справ".* Учні разом із батьками заповнюють удома відведені для них сторінки журналу розповідями про свої захоплення, інтереси, друзів, а класний керівник аналізує отриману в такий спосіб інформацію й використовує її при складанні тематики виховних годин.

Використання перелічених та інших прийомів і методів дає змогу класному керівникові виявити спектр питань і проблем, які найбільшою мірою хвилюють дітей і дорослих, і, з огляду на їхню думку, скласти тематику виховних годин на майбутній навчальний рік.

ДРУГИЙ КРОК. ПОШУК ІДЕЙ ПРОВЕДЕННЯ.

На початку діяльності з підготовки конкретної виховної години педагогові варто з'ясувати: чи залишається проблема, названа при розробці тематики виховних годин на навчальний рік, актуальною й досі, чи не існує зараз більш злободенного питання для колективного обговорення. Це можна виявити на учнівських зборах або виховній годині за допомогою застосування методики експрес-опитування учнів, в ході якого протягом однієї-двох хвилин учні відповідають на запитання: що, де, коли, як, для кого, для чого й т. ін. На цій стадії важлива не детальна розробленість учнівських ідей, а їхня кількість. Нехай вони виявляться недостатньо розробленими й слабо взаємозалежними, але з утвореної ними "купи ідей" досвідчений педагог зможе обрати цікаві й корисні пропозиції.

ТРЕТІЙ КРОК. ВИРІШЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ПРОБЛЕМ.

Третій крок – вибір мети, змісту, форми, дати й місця проведення виховної години, формування співтовариства її організаторів. Успішність дій на цьому етапі багато в чому залежить від того, наскільки класний керівник і його вихованці зуміли опанувати прийомами й методами колективної творчої діяльності.

У підготовчій роботі найчастіше використовуються такі форми взаємодії організаторів, як ініціативна група, рада справи, творча група. При їх формуванні важливо дотримуватися принципів добровільності й інтересу.

Форма виховної години й місце її проведення можуть бути різними – залежно від побажань її учасників, від особливостей обраного змісту та способів організації колективної діяльності й спілкування.

ЧЕТВЕРТИЙ КРОК. ПІДГОТОВКА ДО ПРОВЕДЕННЯ

Підготовка до проведення виховної години включає:

1. Психологічну підготовку учнів. Вони повинні чекати класну годину. Повідомлення про неї можна оформити у вигляді письмового оголошення і вивісити його в класному куточку.

2. Підготовку приміщення до проведення класної години. Підготовка приміщення до класної години повинна складати певну частину загальної організаційної роботи. На дошці пишеться тема або вивішується плакат з назвою теми, а іноді і з питаннями, які будуть обговорюватись.

3. Визначення оптимальної тривалості класної години (основна школа – 30-45 хв., старша – до 1,5 год.).

Отже, підготовчий етап передбачає повідомлення учням теми, основних її питань для попереднього обдумування; доручення окремим із них самостійно підібрати матеріал, залучення учнів до читання літературних творів, статей, журналів, газет, перегляду кінофільмів, спектаклів, телепередач, добору ілюстративних матеріалів, репродукцій картин, портретів, плакатів, виготовлення таблиць, схем; проведення анкетного опитування тощо. Вся ця робота стисло фіксується в плані-конспекті виховного заходу.

П'ЯТИЙ КРОК. СКЛАДАННЯ СЦЕНАРНОГО ПЛАНУ.

Під час складання плану-конспекту виховної години класний керівник

повинен поміркувати й знайти відповіді на такі запитання:

1. Що необхідно зробити для того, щоб уже в перші хвилини виховної години були забезпечені позитивний емоційно-психологічний настрій і мотиваційна готовність учнів до участі в колективній розмові й діяльності?

2. Коли і як будуть представлені результати підготовчої роботи?

3. У які моменти діти зможуть виявити свою індивідуальність і творчі здібності?

4. Хто з учнів зможе виконати роль "соліста" (головного героя) у цій виховній годині?

5. Яким чином необхідно підбити підсумки виховної години, щоб стимулювати подальшу діяльність дітей щодо самопізнання й саморозвитку?

Коли вчитель зуміє відповісти на ці запитання, то в нього само собою з'явиться сценарний план майбутньої виховної години. Однак не треба його деталізувати настільки, щоб у результаті вийшов щохвилинний сценарій. У сценарному плані треба обов'язково виділяти час для дій, які заздалегідь не програмуються, а розгортаються відповідно до ситуації, що безпосередньо виникає в ході проведення виховної години.

Для більш цілеспрямованого впливу на учнів під час класних годин слід комплексно враховувати такі напрями виховання:

1. Людина та її взаємини (стосунки).

Ця проблема повинна розглядатися на класних годинах, на яких розкриваються стосунки між людьми, принципи цих стосунків. Класні години морально-етичного циклу в п'ятому класі на навчальній рік можуть бути такими: "товариськість"; "дружба", "совість", "доброта", "чесність", "ввічливість". Ці важливі моральні якості аналізуються на такому матеріалі: "День народження моєї бабусі", "Що мені подобається у татуся"; "Книжки про тварин"; "Урок культури поведінки".

Особливості класних годин, присвячених культурі поведінки, в тому, що поряд з інформацією етичного плану учні набувають і певних умінь через вправи. Їх можна організувати по-різному:

- показ норм культурної поведінки групою дітей;

- створення спеціальних ситуацій на "застосування" засвоєних норм та правил;

- перевірка у вигляді задач-вправ, які пропонуються вчителем.

2. Наука і пізнання.

Мета цих класних годин – виробити правильне ставлення школярів до процесу пізнання, до науки, літератури. Досягається це шляхом залучення дітей до читання науково-популярної літератури. Вчитель дає загальні вказівки як читати і використовувати прочитане.

Класні години з цієї проблеми:

- огляд газет та журналів (усний журнал);

- "що я раджу прочитати";

- захист своєї науки.

3. Прекрасне в житті, в мистецтві, в людині.

Їх призначення – пробудити почуття прекрасного, розвивати розуміння прекрасного. Формувати уміння відрізнити його від потворного, а також озайомлення учнів з основами естетики. На класних годинах може йти мова про прекрасне в природі, в одязі, в побуті, в праці, в поведінці.

На класних годинах естетичного циклу класний керівник звертається до музики, поезії, скульптури, архітектури, танцю і т.д. часто мова йде про декоративно-прикладне мистецтво: українську вишивку, різьблення, ..., про історію розвитку одягу, естетичні норми костюму.

В старших класах проводяться бесіди про загальні закономірності красивого (гармонія кольору, ліній, правило композиційного центру, "золотий переріз"), про зв'язок прекрасного і доброго, про роль і значення мистецтва в житті людини.

4. Дотримання гігієнічних норм.

5. Теза і думка про тезу.

Учням пропонують деяке судження. В письмовій формі вони висловлюють своє ставлення до цього судження, погоджуються з ним, наводять додаткові аргументи на його користь, або спростовують його і аргументують заперечення. Наприклад: "Той, хто не вміє бути красивим, прагне виглядати нарядно вдягненим".

6. Недописана розповідь.

Учні отримують аркуш паперу з початком розповіді. Розповідь повинна бути короткою. Вона обривається в момент вирішального повороту подій. Школярі дописують розповідь. Дописане обговорюється дітьми.

7. Твір-роздум.

Тема, що пропонується учням, звертає їх до власного життєвого досвіду: "Чи задоволений я собою?", "Я спробую глянути на себе зі сторони". Дитячі твори можуть бути анонімними.

8. Екологічна тематика. Мета класних годин – прищеплювати відповідальне ставлення до природи. Це, як правило. Бесіди про тваринний і рослинний світ, бесіди про домашніх тварин і догляд за ними, бесіда "Чи добре живеться у вашому домі тваринам і рослинам?".

Основні елементи плану-конспекту класної години

Тема:

Мета:

Обладнання:

Підготовчий етап:

Зміст (хід) виховної години:

I. Організаційна (вступна) частина

II. Основна частина

III. Заключна частина

Список використаних джерел:

ШОСТИЙ КРОК. ПРОВЕДЕННЯ ЗАХОДУ.

Шостий крок – проведення виховної години. У *вступній її частині* класному керівникові важливо забезпечити чітке розуміння всіма учнями теми й мети виховної години, розбудити бажання дітей узяти в ній активну участь. Призначення вступної частини: мобілізувати увагу школярів, забезпечити досить серйозне і важливе ставлення до теми бесіди. Тривалість вступної частини обмежена: учні вже через 5-7 хвилин повинні отримати нову інформацію, бо їх увага розсіється.

Основними методами і прийомами проведення *основної частини* класної години є: розповідь, бесіда, диспут, усний журнал, перегляд

кінофільмів, зустрічі з цікавими людьми тощо, які можуть використовуватись у різних комбінаціях. Зміст має бути різноманітним із зміною видів діяльності. Основну частину може проводити не тільки класний керівник, а й учні класу, шкільний психолог, соціальний педагог, запрошені гості.

Головне призначення основної частини – створення для учнів максимальної кількості можливих ситуацій для прояву ними своєї індивідуальності й творчих здібностей. На цьому етапі можна провести міні-конкурси із творчими завданнями, презентацію інтересів і захоплень учнів, огляд їхніх досягнень у навчальній, дозвіллевій та інших видах діяльності, психолого-педагогічні тренінги вмінь і особистісних якостей, вправи для самопізнання й саморозвитку школярів.

Заключну частину виховної години необхідно використовувати для аналізу спільної діяльності й підбиття її підсумків, для складання плану дій щодо вирішення обговорюваних проблем, для визначення індивідуальних і групових завдань. Тут добре працює такий педагогічний прийом: за 2–3 хвилини до закінчення виховної години учням пропонується визначити завдання самому собі. Цей прийом спрямований на одержання ефекту післядії виховної години, на стимулювання індивідуальної діяльності дітей щодо самоосвіти й самовиховання.

СЬОМИЙ КРОК. АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ.

Сьомий крок – аналіз та оцінка результативності виховної години й діяльності з її підготовки й проведення. Існують різні схеми, форми, методи й прийоми аналізу й оцінки ефективності виховної години й проведеної роботи з її організації. Схема аналізу класної години наведена нижче.

Поради щодо проведення класної години

1. Проводьте класні години систематично.
2. Не влаштовуйте на класних годинах педагогічних "проробок" випадків життєдіяльності учнів, що накопичилися протягом певного часу.
3. На кожну годину виносьте розгляд питання, яке викликає в учнів інтерес, сприятиме задоволенню їх інтересів.
4. Складайте план проведення класної години.
5. Добирайте для класної години цікавий матеріал, який спонукав би учнів до вільного висловлювання своїх думок.
6. Забезпечуйте мажорний тон у спілкуванні учнів.
7. Заохочуйте учнів до вільного висловлювання своїх думок, не дорікайте їм за помилковість суджень.
8. Враховуйте особливості соціально-психічного розвитку дітей певного віку.
9. Створюйте умови для психічного і соціального розвитку школярів у процесі вільного спілкування.
10. Навчайте учнів ставити запитання, слухати відповіді, спілкуючись виховуйте у них терпимість.
11. Поважайте думки усіх вихованців, особливо нестандартні.
12. Залучайте всіх учнів до розмови, не залишайте поза увагою несміливих.
13. Вивчайте інтереси учнів для визначення подальших тем класних годин.
14. Не обмежуйте проведення класних годин стінами класної кімнати. Проводьте їх в музеях, на природі, за місцем праці батьків та ін.

Успішності класних годин сприяє:

- інтерес учнів до теми, до занять у цілому;
- активність дітей, готовність брати участь, робити, піклуватися, мати задоволення від колективної діяльності заради інших.
- поліпшення стосунків педагога з дітьми, зближення, поглиблення взаєморозуміння...;
- зміна психологічного клімату в класі, згуртування класного колективу, поява спільних цінностей, переживань і почуттів (наприклад, почуття гордості за свій клас);
- відсутність конфліктів, що, можливо, траплялися раніше;
- залучення до активного класного життя недавніх "аутсайдерів", "пригноблених";
- поліпшення стосунків з батьками;
- підвищення відповідальності за навчання і, отже, поліпшення успішності.

Загальна схема аналізу виховного заходу

1. Дата проведення, школа, клас, хто проводив.
2. Вид заходу і його тема.
3. Мета і завдання заходу.
4. Відповідність теми та мети заходу віковим особливостям, інтересам і запитам учнів. Участь школярів у виборі теми заходу.
5. Підготовка заходу.
6. Зміст заходу.
7. Проведення заходу, чіткість етапів, тривалість.
8. Участь учнів у проведенні заходу, їх активність і самостійність у підготовці і проведенні заходу, розподіл доручень. Увага, зацікавленість, дисципліна учнів під час проведення заходу.
9. Організаційні здібності вчителя, його педагогічний такт.
10. Оцінка педагогічних прийомів, які використані під час проведення виховного заходу.
11. Висновки про даний захід.

Практична робота № 9

МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ІГОР ТА КОНКУРСНИХ ПРОГРАМ

Мета: ознайомитися з видами інтелектуальних ігор та конкурсних програм, типами запитань та завдань, що використовуються в них; сформулювати вміння розробляти та аналізувати сценарії різних видів інтелектуальних ігор і конкурсних програм.

Обладнання: сценарії різноманітних видів інтелектуальних ігор та конкурсних програм.

ПЛАН ЗАНЯТТЯ:

І. Теоретична частина:

1. Основні види інтелектуальних ігор.
2. Види запитань та завдань, які використовуються в інтелектуальних іграх.

3. Конкурсні програми та виховна мета конкурсів.

4. Алгоритм організації конкурсних програм.

II. Практична частина.

Підготовка, проведення в групі та аналіз різних видів інтелектуальних ігор та/або конкурсних програм для учнів основної і старшої школи (*індивідуальне завдання*).

ТЕОРЕТИЧНІ ВІДОМОСТІ

Гра – це вид діяльності, що імітує реальне життя, має чіткі правила і обмежену тривалість.

Інтелектуальна гра – це така гра, де успіх досягається перш за все завдяки мислительним здібностям людини, її розуму.

Цілі проведення інтелектуальних ігор різноманітні, а саме:

навчальні:

- Перевірити рівень отриманих знань. В цьому випадку гра виступає в ролі видозміненого екзамену. Тут допускаються запитання на відтворення вивчених відомостей. Контроль і облік знань в ігровій формі значно підвищують у школярів інтерес до навчання.

- Стимулювати самостійне вивчення матеріалу. Для досягнення цієї мети гравцям заздалегідь повідомляється тема та обсяг матеріалу, який буде задіяним. А гра є підсумком самостійної роботи учасників (читання літератури, відвідування музею, огляд архітектурних пам'яток, консультації спеціалістів і т.д.) за завданням організаторів. Регулярне проведення ігор даного спрямування не тільки дає учням значну кількість додаткових знань, але й вчить самостійно їх здобувати.

розвивальні: розвивати логічне мислення, кмітливість, комунікабельність.

Це основні цілі проведення, наприклад, вікторин в оздоровчому таборі. Для їх реалізації важливо особливо ретельно підбирати запитання та завдання, а також організувати саму гру.

У випадку успішної реалізації цих задач участь школярів у грі дозволить їм набути досвід:

- публічних виступів;
- ведення дискусії;
- стратегічної і тактичної поведінки особистості та команди в умовах, що змінюються.

Ці цілі досягаються, як правило, при проведенні ігор-стратегій.

Ганичев Ю. дає таку класифікацію інтелектуальних ігор (*рис 1*).

Вікторина – це форма інтелектуальної гри, де успіх досягається завдяки найбільшій кількості вірних відповідей.

Вікторини поділяються на дві групи – тестові та сюжетні.

Тестові вікторини (ТВ – ігри) є найпростішою формою інтелектуальних ігор. Учасники відповідають на запитання і отримують оцінку. Запитання – оцінка, запитання – оцінка... Дійсно, як тест. Найвідоміші приклади такого типу – "Що? Де? Коли?", "Брейн-ринг", "О, щасливчик".

Сюжетні вікторини (СВ – ігри) – найбільш цікаві, з точки зору зовнішніх атрибутів, заняття. Організатори придумують певний рольовий сюжет, наприклад: космічна подорож, морська регата, кінні перегони і т.д.

учасники стають відповідно космонавтами, моряками або жокеями. Тобто включається уява, застосовуються елементи театралізації, гра виглядає жвавішою, яскравішою та емоційнішою. Прикладами телеігор такого типу є "Колесо історії", "Полундра".

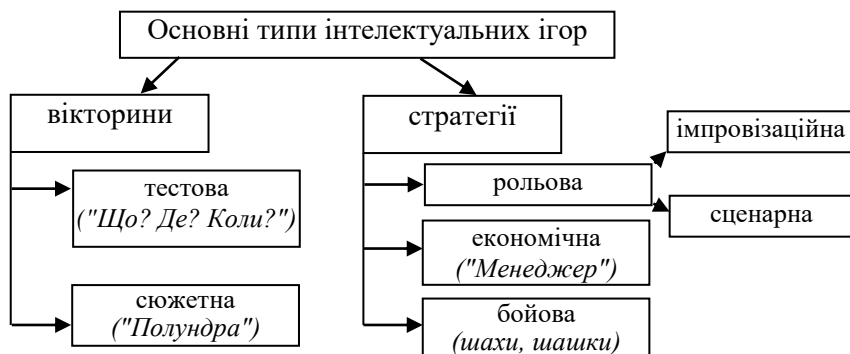

Рис. 1. Класифікація ігор за Ю. Ганичевим

Стратегія – форма інтелектуальної гри, де успіх досягається завдяки найбільш правильного планування учасниками своїх дій та вчинків. В основі класифікації стратегій лежить принцип домінуючого шляху до успіху.

В *бойовій* стратегії домінуючий шлях до перемоги лежить через правильне планування знищення супротивника (шахи, шашки). В *економічній* – через успішні купівлі та продажі ("Менеджер"). А в *рольовій* – через найкраще досягнення цілей, що визначаються заданою ігровою роллю ("Експромт-театр", "Яхта").

Варто зазначити, що остання форма розвивається за двома напрямками: сценарному та імпровізаційному.

В *сценарії* рольової стратегії імпровізація дозволяється лише в строгій відповідності з розробкою гри, там розписується практично весь хід справи, ставляться багаточисельні рамки – обмеження.

Імпровізаційна стратегія тільки намічає (накреслює) загальні положення та дає початковий поштовх подіям.

Гарною ілюстрацією є відома гра "Експромт-театр", де тему спектаклю обирають самі учасники, безпосередньо перед виставою, а чим спектакль закінчиться – не знає ніхто.

Слід відмітити, що в реальній практиці організаторів позакласної роботи переважають комбіновані форми інтелектуальних ігор. Найчастіше, це сюжетні вікторини з елементами економічної стратегії.

Жодна інтелектуальна гра не відбувається без запитань, а вікторин без них взагалі не буває. Тому якісний підбір і складання запитань – серйозна проблема для організаторів такої діяльності.

Запитання для інтелектуальних ігор і конкурсів бувають різних типів: продуктивні – на кмітливість, відповідь у запитанні, запитання-жарти, "оригінально про банальне", запитання-підказка, "невідоме про відоме", на логічне та асоціативне мислення; умовно допустимі – на відтворення, на відтворення з "хитрощами", перерахунок, запитання-лекції; недопустимі –

розіграші, неетичні. Рівень інтелектуальної людини в значній мірі визначається здатністю вчасно зупинитися і не дійти до приниження іншої людини. Тому запитання, які відносяться до категорії недопустимих, ніколи не будуть поставлені людьми, які поважають і себе й інших.

Одна з найбільш популярних форм організації розвиваючого дозвілля в школі та в літньому оздоровчому таборі – конкурсні програми.

Конкурсні програми – це спеціально організовані педагогом змагання в будь-якому види діяльності.

В основі цих програм лежить принцип суперництва, змагання в професійній або близької до професійної діяльності; діяльності, що пов'язана з різноманітними жанрами мистецтва; це може бути діяльність в процесі якої створюються різноманітні речі, предмети, продукти, твори мистецтва, літератури або під час якої використовується природний, синтетичний матеріали.

Мета такого змагання порівняння майстерності учасників, тому конкурсні програми є могутнім стимулом для розвитку людини, для удосконалення його навичок. В цьому і полягає головний педагогічний ефект конкурсних програм: розвиватися можливо тільки за умови порівняння себе з оточуючими, а конкурс – це і є момент порівняння. Тобто конкурсні програми дозволяють дитині:

- сформуванати адекватну самооцінку;
- розвивати свої вольові якості;
- самовизначитися у світі захоплень та професій;
- виховати свій естетичний смак тощо.

Світ конкурсних програм виключно великий. Вони можуть бути розраховані на одну годину і один клас, а можуть охоплювати всю школу протягом місяця. Наведемо далеко не повний перелік конкурсів:

конкурс на кращий твір на тему..., конкурс юних радіоаматорів, конкурс малюнків на асфальті, конкурс бального танцю, конкурс паперових зміїв, конкурс юних майстрів сільського господарства, конкурс читців, конкурс юних менеджерів, конкурс на кращий вірш, конкурс виконавців авторської пісні, конкурс юних кулінарів, конкурс на краще поздоровлення..., конкурс ораторів, конкурс снігових скульптур, конкурс юних авіа- (судо-, ракето- тощо) моделістів, конкурс акторської майстерності, конкурс глиняних шахових фігур, конкурс на кращий репортаж з..., конкурс юних фотоаматорів, конкурс на кращу святкову стіннівку, конкурс виробів з паперу, конкурс на кращий науковий реферат про..., конкурс музикальних пародій, конкурс ікебан, конкурс юних дизайнерів, конкурс вишивки на носовичку, конкурс малюнків на склі, конкурс юних джентльменів, конкурс чеканки, конкурс юних детективів, конкурс на краще розв'язання математичної задачі, конкурс аплікацій з шпону, конкурс на кращу легенду про..., конкурс кращих операторів ПК, конкурсу майстрів бодіблдингу, конкурс на кращу ідею про..., конкурс юних дикторів і коментаторів, конкурс юних ювелірів, конкурс пластилінових картин на склі, конкурс майбутніх політиків, конкурс візитних карток тощо.

Організація конкурсних програм – процес багатоетапний. При цьому будь-який конкурс підготовлюється і проводиться за одним організаційним алгоритмом. І не обов'язково ці програми повинні мати в своїй назві слово

"конкурс". Вони можуть називатися "турнір", "бій", "захист", "битва", "огляд" тощо. Від цього організаційний алгоритм також не змінюється.

Алгоритм організації конкурсних програм складається з таких етапів:

1. Учасники; 2. Завдання; 3. Критерії; 4. Жюрі; 5. Призи; 6. Ведучий; 7. Реквізит; 8. Техніка; 9. Приміщення; 10. Глядачі.

Але не обов'язково повинна бути саме така послідовність етапів. В той же час всі ці оргпитання необхідно враховувати і вирішити.

В будь-якому випадку організація конкурсних програм повинна починатись з прийняття рішення про проведення конкурсу.

Після того, як рішення прийнято, і до того, як про нього довідаються майбутні учасники, організатор повинен:

- придумати яскраву назву конкурсу;
- сформулювати конкурсні завдання;
- розробити умови та критерії конкурсу.

При цьому необхідно пам'ятати, що приваблива назва значно підвищить інтерес дітей до майбутнього конкурсу і викличе у них бажання до участі в ньому.

Але за всієї значущості назви більш важливим елементом є конкурсні завдання. Саме конкурсні завдання визначають, що треба зробити, в чому діти змагатимуться. Кількість конкурсних завдань у програмі залежить від виду конкурсної діяльності. Але ж скільки б завдань не було, всі вони повинні бути чіткими, зрозумілими, цікавими, виконуваними, вони повинні відповідати ідеї конкурсної програми і віку дітей.

Організатори конкурсу повинні при оголошенні завдань пояснити умови їх виконання, до них можуть входити або не входити такі пункти:

- час на підготовку;
- термін попередньої демонстрації підготовленого результату;
- місце попередньої демонстрації підготовленого результату;
- розміри кінцевого продукту (в сантиметрах, хвиликах, сторінках тощо);
- можливості отримання допомоги з боку дорослих або однолітків;
- можливість використання заготовок або трафаретів, чужих ідей тощо;
- перелік дозволених і недозволених матеріалів, приладів, інструментів тощо.

Також повинні бути обумовлені умови, пов'язані з технікою безпеки, і особливі умови, що відображають особливості жанру або технології. Умови конкурсу повинні бути зафіксовані у письмовому вигляді.

А підсумком всієї попередньої роботи повинно стати "Положення про конкурс", у якому визначено назву конкурсу, мету його проведення, вік учасників, чітко формулюються конкурсні завдання, розв'язуються умови і, можливо, оголошується, яка нагорода чекає переможця.

Після того, як "Положення" складено, робота організатора повинні бути спрямована на вирішення одразу кількох завдань.

По-перше, організатор повинен знати майбутніх учасників конкурсу. Одні конкурсні програми передбачають індивідуальну участь, інші – наявність команд. Для цього необхідно зробити так, щоб діти захотіли взяти участь у конкурсній програмі. Тобто провести рекламно-роз'яснювальну кампанію, під час якої можна застосовувати як масову, так і індивідуальну роботу, можна використовувати запрошення, листівки, стенди, радіо тощо.

По-друге, організатор повинен потурбуватись про наявність матеріалів й інструментів, текстів, і нот, столів і стільців, тобто всього того, що необхідно для проведення конкурсу. Можливо, що матеріальне забезпечення повинен взяти на себе сам учасник, але в такому разі це питання повинно бути обумовлене в умовах конкурсної програми. Але не завжди доцільно перекладати турботи по забезпеченню реквізитом на плечі дітей. Головне – зробити так, щоб результат конкурсу максимально залежав від таланту і наполегливості дитини, і мінімально – від можливостей матеріального забезпечення його роботи.

По-третьє, організатор повинен запросити для оцінки результатів конкурсної роботи компетентне журі. Для більшої об'єктивності оцінки під час підведення підсумків конкурсу потрібно:

1. Число членів журі повинно бути від 3 до 7 (непарна кількість членів).

2. Ніколи не запрошувати до журі людей без власного досвіду діяльності, яка має бути ними оцінена.

3. Ніколи не покладатися на людей, які особисто зацікавлені у результаті.

Дотримання хоча б цих трьох правил може значно підвищити об'єктивність оцінки.

По-четверте, організатор конкурсної програми повинен заздалегідь вирішити питання про нагородження переможців, про емоційну та матеріальну оцінку праці дітей.

Підготовчий етап конкурсної програми повинен завершитись демонстрацією кінцевих продуктів діяльності. Як правило, демонстрація проходить у вигляді виставки робіт або у вигляді показового виступу на сцені чи на іншому спеціально облаштованому майданчику.

На фінальному етапі організатор повинен вирішити ряд організаційно-змістовних проблем:

- як запросити глядачів;
- коли провести попередній перегляд;
- кого запросити ведучими;
- як оформити приміщення;
- де посадити журі;
- на чому розмістити експонати;
- як організувати церемонію відкриття;
- яку підібрати музику;
- як будуть одягнуті учасники;
- де журі підбиватиме підсумки;
- хто вручатиме призи;
- як проходитиме ритуал нагородження;
- яке буде музичне супроводження тощо.

Крапку у проведенні конкурсної програми можна поставити лише після проведення аналізу його результатів.

Дотримання цього алгоритму є гарантією успішності проведення конкурсних програм, їх високого виховного ефекту.

Практична робота № 10

ТЕХНОЛОГІЯ ПІДГОТОВКИ ДИТЯЧОГО СВЯТА

Мета: ознайомитись з технологією підготовки шкільних свят різного характеру.

Обладнання: сценарії свят для учнів різних вікових категорій.

ПЛАН ЗАНЯТТЯ:

I. Теоретична частина:

1. Алгоритм підготовки свята.
2. Мотивація участі школярів у святі.
3. Театралізовані форми свят.

II. Практична частина.

Підготовка й аналіз плану-конспекту шкільного свята для учнів основної чи старшої школи (*індивідуальне завдання*) / або організація і проведення шкільного свята в групі (*за умови участі усіх студентів групи*).

ТЕОРЕТИЧНІ ВІДОМОСТІ

Така форма виховання, як шкільне свято, вирішує проблему залучення учнів до творчої колективної діяльності, забезпечення особистісно орієнтованого підходу, розвитку творчих здібностей. Сучасна школа знає значну кількість подій і традиційних дат, коли влаштовуються свята.

Усі шкільні свята можна поділити на:

- літературно-музичні (творчість поетів, письменників, музикантів, художників);
- інтелектуально-пізнавальні (поглиблення знань з певного предмету);
- театралізовані (Новий рік, День св. Валентина і т.д.);
- конкурсно-ігрові (будь-який тип програми з використанням змагального моменту).

Загальний алгоритм підготовки дитячого свята такий:

1. Визначення мети проведення свята.
2. Створення позитивної мотивації учасників свята.
3. Визначення форми проведення свята.
4. Пошук оригінальної ідеї та назви.
5. Ресурсний аналіз свята (матеріали, обладнання, костюми, декорації, звукозаписи тощо).
6. Драматургія та написання сценарію.
7. Диверсійний аналіз свята (аналіз можливих труднощів, несподіваних неприємностей, які можуть виникнути під час проведення свята).
8. Підготовка та репетирування свята.
9. Проведення свята.
10. Колективний аналіз свята.

Формулювання мети свята потребує визначення трьох основних моментів:

1. Який ідеальний кінцевий результат бажає отримати вчитель.
2. Готуючись до свята, що бажає отримати вчитель для себе особисто.
3. Чим зацікавити дітей, що їм сказати. Залежно від спрямованості дітей їхня мотивація буває різна.

Для того щоб виявити мотивацію учнів, можна провести з ними ігротренінг "Ключі від шести дверей". У ньому дітям пропонують обрати одну з шести дверей, за якими їх би очікували:

- а) повне матеріальне забезпечення;
- б) можливість стати чемпіоном або першим у будь-чому;
- в) знайти справжнього друга (подругу);
- г) відкрити одну з таємниць Всесвіту;
- д) побачити найкрасивіше місце на Землі;
- е) по-справжньому допомогти ближньому.

Залежно від того, що обрали ваші діти, ви зможете визначити, що для кожного з них буде найважливішим у підготовці і проведенні свята. Чим кожного з них можна зацікавити і що зробити для того, щоб свято це запам'яталось їм назавжди.

Відповідно до шести ключів виділяють шість основних мотивів діяльності дитини:

- а) Матеріальна зацікавленість (винагороди, подарунки, премії).
- б) Спортивна зацікавленість (бути першим, зробити краще, порівняти результати).
- в) Симпатія як мотив (робота з людьми, які нам подобаються, налагодження таким чином стосунків).
- г) Дивовижність, таємничість як мотив (коли готуємо сюрприз для когось, фахівці розкривають свої професійні секрети).
- д) Естетичне задоволення (бажання красиво виглядати у костюмах, зробити шедевр).
- е) Реальна допомога ближньому (добродійність як мотив, особисте ставлення, бажання поділитись усім, чим можна).

Зацікавивши дітей, можна братися до створення чогось нового. А щоб визначити, що для них є новим, слід згадати за допомогою "мозкового штурму" чи методом "снігової кулі", що вони вже робили на сцені, які форми театралізації використовували, а які ні. Іншими словами, необхідно створити *інформаційний фонд театралізованих форм дитячого свята*. До нього належать такі форми:

1. Свята, що ґрунтуються на літературній основі:

а) постановка оригіналу казки чи її інтерпретації, осучаснення. За основу можна взяти уже відому казку з заданою кількістю гравців, але їх наділяють зворотними якостями (Попелюшка – примхлива дівчина, яка нічого не робить і дуже багато говорить. Мачуха – добра, турботлива, уважна. Сестри захоплені домашнім господарством, бал їх зовсім не цікавить. Король запрошив на новорічний бал тільки одного представника від родини, і мачуха проводить на бал Попелюшку). Або ж за основу береться казка, герої якої живуть в наш час. (Внучка виростила на пришкільній ділянці ріпку, однокласники відмовляються їй допомогти і т.д.). Можлива зустріч героїв з двох різних казок, і вони міняються ролями.

б) поетичний сценарій – де всі герої говорять віршами чи в основу покладені чудові вірші й навколо них розгортається сюжет.

2. Свята на музичній основі:

- а) побудовані на музичних (вокальних, танцювальних) номерах;
- б) радіоверсії відомих музичних казок, використані частково чи цілком (з голосом автора і персонажів), коли герої тільки зображують те, про що

йдеться. Такий варіант вигідно використовувати на великих, відкритих майданчиках, де технічно складно озвучити всіх героїв.

3. Жанрові свята: (карнавал, італійська комедія масок, детективна історія, клоунське шоу, оперета, мюзикл, балет, театр на ходулях тощо).

Визначившись із формою свята, можна переходити до вигадування оригінальної ідеї та назви.

Наведемо деякі з *прийомів створення оригінальної назви свята*.

1. Спробуйте визначити основну ідею свого свята трьома словами, наприклад: "Святковий настрій усім". Тепер, розподіливши аркуш на три стовпчики, помістіть по одному з трьох обраних слів згори. Потім спробуйте заповнити стовпчики якомога більшою кількістю (бажано далеких) асоціацій чи висловів, пов'язаних із цим словом. (Наприклад, для слова "святковий" наші асоціації – яскравий, костюмований, із феєрверком, чарівний, із подарунками, сюрпризами, новорічний, день народження, застілля, танці, миття посуду.) Далі підкресліть варіанти, що вам особливо сподобалися. Окремо слід виписувати варіанти чи ідеї, які можна розвинути за напрямками: герої, костюми, декорації, ігрові ситуації. Підкресливши слова, спробуйте пов'язати між собою по черзі слова із трьох стовпчиків, намагаючись із їх допомогою вийти на бажаний результат – нову оригінальну ідею сценарію. Якщо не вийшло з першого разу – не розчаруйтеся, спробуйте ще раз з іншими словами, і не забудьте залучити ваших вихованців.

2. Скористайтеся творчою грою "Абетка". Дайте завдання групам учнів написати на аркуші у стовпчик всі букви абетки. А потім на кожну з них придумати назву для свята. Вона може бути із кількох слів. Для ускладнення гри і переходу на інший рівень асоціацій – спробуйте вигадати назву, де б кожне слово починалося з однієї букви ("Веселі викрутаси вискочок").

3. Цікаву назву можна придумати також за допомогою методу фокальних об'єктів "МФО".

Оберіть будь-які три слова, бажано не пов'язані між собою асоціаціями (палиця, кінь, море). Під кожним словом випишіть три його якості, наприклад, *палиця*: велика, довга, ковбаса; *кінь*: ігровий, залізний, у яблуках; *море*: бурхливе, тепле, довгоочікуване. Потім сфокусуйте ці випадкові слова на завданні – вигадати оригінальну назву для свята. Вийде щось на зразок "Велика яблучна буря" або "Довгоочікувані ковбасні ігри".

За допомогою "Абетки" чи "МФО" не можна відразу домогтися ідеальною варіанта. Дуже важливо поставити мету діяльності, але не менш важливо вміти її досягти. Пропонуємо вам прийоми (ресурсний та диверсійний аналіз), скориставшись якими, ви обов'язково досягне успіху. У теорії розв'язання винахідницьких задач (ТРВЗ) вважається, що будь-яка винахідницька задача на 90% може бути розв'язана за рахунок ресурсів, які знаходяться навколо нас. Системний аналіз допомагає виділити такі види ресурсів;

1. Матеріальні ресурси. До матеріальних ресурсів входять: костюми, декорації, ігровий реквізит, подарунки, меблі (стілці, столи, які можна використовувати). Ресурси бувають дорогими, дешевими і безкоштовними – повітря, вода, земля, сонце. Випишіть, які речі, предмети, матеріали у вас уже є і можуть бути використані при підготовці до свята, а потім ті, що добре було б придбати.

2. *Ресурси простору.* Погляньте на ресурси простору (стіни, вікна, двері, підлогу, стелю) з іншого боку. Подумайте, як незвично можна використати предмети інтер'єру. Наприклад, із шафи можуть з'являтися персонажі, знизу стільців можна наклеїти різні жетончики чи цукерки з різними обгортками й у такий спосіб розподілити дітей на команди, групи. Подумайте, як збільшити простір невеликого приміщення: у цьому вам допоможуть дзеркала, об'ємна аплікація, пейзажі з перспективою тощо. Як "зменшити" ваших героїв чи зробити з них велетнів. Показати, наприклад, мурашу можна, якщо звичайні предмети біля неї будуть великі (макет великого сірника, олівця).

Дуже важливо для кожного сценарію знайти свій образ, який допоможе побудувати оригінальний драматичний хід.

В сценарії прийнято виділяти такі структурні одиниці: експозиція, композиція, фінал. В канву сценарію свята доцільно включати різноманітні прийоми активізації аудиторії: загадки з хорошою відповіддю, фізкультхвилинки, пісні, танці сидячи і т.д.

Для написання сценарію добре використовувати художні твори, які допоможуть підібрати цікавих героїв, фрагменти тексту з нестандартним поворотом подій.

При розробці сценарію свята слід дотримуватись таких вимог:

- кількість епізодів основної частини може коливатись від 2 до 5, але не більше, для того, щоб основна дія сприймалася як єдине ціле;
- не слід розбивати сценарій на дрібні епізоди, це ускладнює сприйняття і порушує цілісність дії;
- внутрішня структура епізоду поділяється на ті ж частини, що і весь сценарій (зав'язка, розвиток дій, кульмінація, розв'язка);
- тривалість дій на сцені не повинна перебільшувати 40-45 хв.;
- не варто вводити дуже багато героїв із різних творів, краще глибоко проробити характерологічні особливості діючих осіб, щоб кожний з героїв мав "свій" неповторний характер;
- слід проводити пошук власних варіантів конфлікту, який би розкрив реальну педагогічну ситуацію;
- не перевантажувати сценарій шумовими та музичними ефектами;
- намагатися не використовувати одних і тих самих героїв.

Рекомендована література:

1. Зайцев В.П. Масове свято та його компоненти / В.П. Зайцев // Режисура естради та масових видовищ : Навч. посібник. – К., 2006. – С. 144-150.
2. Класному керівнику: як організувати й провести свято / упоряд.: Л. Шелестова, Н. Чиренко. – К.: Шкільний світ. – 2009. 128 с.

МОДУЛЬ 4. ВИХОВНА РОБОТА З РІЗНИМИ КАТЕГОРІЯМИ ШКОЛЯРІВ І БАТЬКАМИ УЧНІВ

Практична робота № 11

ШЛЯХИ ТА ЗАСОБИ РОЗВИТКУ ОБДАРОВАНОСТІ ШКОЛЯРІВ

Мета: усвідомити поняття обдарованості, типів обдарованості, дослідити особливості роботи батьків і педагога з обдарованою дитиною, визначити шляхи та засоби розвитку дитячої обдарованості.

ПЛАН ЗАНЯТТЯ:

I. Теоретична частина:

1. Поняття обдарованості.
2. Типи обдарованості.
3. Способи діагностики обдарованості учня.
4. Особливості навчально-виховної роботи з обдарованими учнями.
5. Шляхи розвитку обдарованості в умовах школи.

II. Практична частина.

1. Обговорення проблемних питань з теми заняття.
2. Заслуховування індивідуальних повідомлень.

ТЕОРЕТИЧНІ ВІДОМОСТІ:

Обдарованість – значне у порівнянні з віковими нормами випередження в розумовому розвитку (інтелектуальна акселерація) або видатний розвиток спеціальних здібностей (музичних, художніх, математичних тощо).

За даними сучасних досліджень людей з рівнем здібностей вище норми – приблизно 10%. Сюди входять і просто здібні, і талановиті, і генії. Усі вони характеризуються високою розумовою працездатністю. До групи з дуже високим рівнем обдарованості належать лише 0,5% людей. Висока обдарованість, геніальність – це завжди відхилення в будові мозку і в психічному розвитку. Такий дар випадає приблизно одному на тисячу, розвивається до потрібного рівня у одного з мільйона, а дійсно генієм стає один з десяти мільйонів. Однак, саме ця невелика кількість людей забезпечує прогрес людства, є його інтелектуально-творчою елітою.

Єдиної думки щодо обдарованості немає, однак серед вчених, що досліджують дану проблему, характерна спільність поглядів по таким пунктам:

- обдарованість проявляється як здатність до видатних досягнень у будь-якій сфері людської діяльності, а не лише в академічних галузях;
- обдарованість є результатом взаємодії багатьох факторів, має складну структуру – вона не визначається суто інтелектом і тому не дорівнює високому коефіцієнту інтелекту (IQ);
- обдарованість багатогранна, проявляється на різних рівнях і в усіх сферах життєдіяльності людини;
- кожний обдарований – унікальна індивідуальність, що вимагає особливого підходу;
- сприяння розвитку обдарованості вимагає організації особливого середовища, спеціальної освіти, яка виходить за межі традиційної шкільного навчання.

Більшості обдарованих дітей властиві такі особливі риси:

- висока допитливість і дослідницька активність, нетерпимість до її обмеження;

- хороша пам'ять, здатність "поглинати" великі об'єми інформації;

- здатність класифікувати і категоризувати інформацію і досвід, схильність до чітких схем, до пошуку причинно-наслідкових зв'язків, до формулювання самостійних умовисновків;

- великий словниковий запас, що супроводжується складними синтаксичними конструкціями;

- уміння задавати запитання, часто складні;

- висока концентрація уваги на об'єкті інтересу, наполегливість і цілеспрямованість у досягненні мети, висока працездатність;

- широта інтересів часто призводить до того, що діти починають декілька справ одночасно, або беруться за дуже складні задачі;

- здатність висувати нові нестандартні, несподівані ідеї, гнучкість мислення і здатність віднаходити альтернативні способи рішення проблеми;

- здатність до творчого мислення (наявність високого IQ не має особливого значення), фантазії, продуктивної уяви;

- нерівномірність інтелектуального й емоційного розвитку, підвищення чутливості, недостача емоційного балансу (дратівливість, вразливість);

- неконформність, неприйняття авторитетів, протистояння суворій дисципліні і шкільному порядку;

- гіпертрофоване прагнення довести справу до повної досконалості;

- завищені вимоги до себе і до інших, що часто призводить до відчуття власної неповноцінності, стресів, депресій, проблем у відносинах з однолітками, соціальної ізоляції і самотності.

Обдаровані діти є в зоні ризику соціальної ізоляції і неприйняття однолітками. Розвиток їх здібностей видається аномальним для усіх інших. У таких дітей виникають труднощі у знаходженні близьких по духу друзів, проблеми в іграх з ровесниками, які їм нецікаві. Діти намагаються бути такими, як усі, маскуються, але відчувають при цьому сильний психологічний дискомфорт. Гірше того, вони усвідомлюють свою несхожість і з часом замикаються у собі.

Типи обдарованості

Для того, щоб орієнтуватися у складній проблемі обдарованості вчителів необхідно уміти розрізняти і бачити у своїх учнях основні типи обдарованості:

- 1). *Інтелектуальний тип*. Найбільше цінується вчителями. Найчастіше саме таких учнів називають "розумними", "світлими головами", "кмітливими". Вони мають глибокі наукові знання, уміють самостійно їх здобувати з різних джерел, мають стійку систему пізнавальних інтересів, схильні до філософського осмислення матеріалу, легко засвоюють певні предмети – з одних мають відмінні оцінки, а з інших – ні. Найчастіше цей тип обдарованості представлений у розумових акселератів – вундеркіндів.

- 2). *Академічний тип*. Найбільш комфортний для вчителів. Цей тип характеризується видатними успіхами саме у засвоєнні навчального матеріалу, тобто у здатності вчитися. Такі учні є медалістами, гордістю школи. Вони легко і без проблем засвоюють шкільну програму з усіх предметів.

3). *Художній тип*. Легко піддається діагностиці. Дитина проявляє видатні здібності у певному виді художньої діяльності – музиці, образотворчому мистецтві, танці, сценічній діяльності тощо. Таку дитину варто вчасно віддати на навчання хорошому спеціалісту, який зміг би професійно нею займатися. Є діти, у яких одночасно виявляється цілий "букет" художніх здібностей.

4). *Креативний (творчий) тип*. З великими труднощами діагностується вчителем, часто буває непоміченим, або неправильно витлумаченим. Таких дітей не розуміють і недолюблюють. Головна їх відмінність – нестандартне мислення, особливий тип світорозуміння, незалежність у судженнях, неприйняття умовностей і правил (неконформність), небажання (а частіше неуміння) бути таким, як усі. Такі діти не дуже добре вчать, бо у них низька навчальна мотивація – їм нецікаво (придумати щось нове набагато простіше, ніж вивчити готове) і особливий внутрішній світ, в якому немає місця шкільним урокам. Творчі учні в майбутньому ризикують стати вигнанцями суспільства, одинаками.

5). *Лідерський (соціальний) тип*. Легко помітити, але нелегко прийняти. Такі діти мають видатні організаторські здібності – здатність розуміти інших людей, вибудовувати з ними конструктивні стосунки, керувати ними, високий рівень інтелекту, розвинуту інтуїцію, здатність до емпатії і співпереживання. Вони уміють подобатися людям. Є багато варіантів лідерської обдарованості: а) емоційні лідери – з ними радяться, їх люблять, їхня думка є вирішальною; б) лідери дії – уміють приймати рішення, визначати цілі і напрямки дії, ведуть за собою. На жаль, у багатьох учнів з яскравими лідерськими здібностями слабкий інтерес до шкільного навчання – вони просто нічого не роблять у школі. Часто вони стають лідерами антисоціальних угруповань.

6). *Психомоторний (спортивний) тип*. Легко діагностується. Це обдарованість у руховій сфері, з таких учнів виходять видатні спортсмени. У них, як правило, високий інтелект (значно вище середнього), але вони нечасто добре вчать, із-за браку часу і відсутності належного бажання.

Найсприятливіший варіант – так звана *нормальна* обдарованість, коли дитина отримала від природи усе необхідне для щасливого життя: високу здатність до навчання, хорошу адаптацію до зовнішніх умов, контактність, комунікабельність, фізичне здоров'я і творчі здібності.

Розуміння вчителем типології обдарованості – це перший необхідний крок на шляху до індивідуальної роботи з обдарованим учнем, дійової допомоги у розвитку, закріпленні і реалізації його непересічних можливостей.

Діагностика обдарованості.

Стрімкий розумовий розвиток у дошкільному дитинстві ще не передбачає майбутніх видатних здібностей, адже висока розумова активність властива майже усім дітям як умова їхнього росту. За даними психологів дитина у чотирирічному віці проявляє 50% своїх інтелектуальних здібностей, у шестирічному – 70%, у восьмирічному – 90%. Саме у 8 років уже можна впевнено виявити обдарованість дитини і створити їй особливі умови.

Єдиної думки щодо співвідношення ролі спадковості і середовища у розвитку обдарованості немає. Більшість досліджень показує, що середовище і виховання на 50% визначає становлення обдарованості. Лише у поодиноких

випадках обдарованість визначається переважно спадковістю, тобто видатними задатками до певної діяльності.

Серед обдарованих дітей є такі, які дуже рано проявляють свої здібності (Моцарт), і такі, хто володіє потенційними можливостями і може проявити їх значно пізніше (Ейнштейн). Раніш за усіх виявляється музична і художня обдарованість.

Найчастіше першими помічають обдарованість батьки дитини. Креативний тип обдарованості дуже складно піддається діагностиці, тому дітям варто запропонувати особливу діяльність, яка вимагає активного прояву самобутності і оригінальності, незвичності поглядів на світ (наприклад, нестандартні теми творів, дослідницькі проекти, творчі завдання).

Для виявлення обдарованості застосовуються різні психодіагностичні методики: тести інтелектуальної обдарованості і креативності, спостереження, в тому числі лонгітудне (довготривале), природний експеримент, вивчення й експертна оцінка продуктів діяльності, бесіди, інтерв'ю, анкети.

Особливості навчально-виховної роботи з обдарованими дітьми.

Виявлення проблеми обдарованих дітей показало, наскільки важлива для кожної країни радикальна перебудова системи освіти, яка б дозволила обдарованій дитині вільно гармонійно розвиватися і проявляти свої здібності. Однак традиційні шкільні методи навчання, репродуктивні вправи і формальні вимоги ще дуже далекі від цієї мети. Вони блокують талант дитини, формують механізми уникнення і маскуванню своїх можливостей.

Для батьків і вчителів характерними є типові педагогічні забобони про те, що "талант сам проб'є собі дорогу", або, що "обдарований" – значить ненормальний, "біла ворона", тому нехай буде звичайною дитиною, як усі.

Для обдарованої дитини дуже важливим є визнання її непересічних здібностей з боку значимих для неї дорослих і допомога. Інакше з неї виросте невдаха-невротик з важким характером, або, в кращому випадку, пересічний громадянин, що "вільно пливе за течією".

Тому так важливо створити сприятливі *умови* для розвитку обдарованості дитини, до яких можна віднести такі:

- з раннього дитинства створювати ситуацій пошуку серед широкого спектру занять: музика, вивчення мов, малювання, танці, спорт, конструювання, математика і т.п.;

- раннє знайомство з шедеврами людської культури; багато подорожей, екскурсій, часта зміна вражень;

- організувати своєчасну зустріч з наставником – талановитим педагогом;

- виховання бережливого ставлення до наукового знання, активний пошук істини;

- важливо навчити дитину розуміти і цінувати непізнаність світу, сформувати прагнення розкривати його таємниці, навчити дитину оцінювати і бачити себе у великому світі загадок;

- навчання має бути організоване як творчий діалог вчителя й учня, спільний пошук нових знань;

- розумова робота має бути складною і напруженою: найбільше зло для обдарованої дитини – інтелектуальне недовантаження;

- має бути забезпечене тісне співробітництво школи і сім'ї, єдність вимог до дитини.

Вчитель у роботі з обдарованими дітьми:

- розробляє гнучкі, індивідуальні програми;
- створює теплу, емоційно безпечну атмосферу у класі;
- використовує різні стратегії і технології навчання, переважно нетрадиційні;

нетрадиційні;

- поважає особистість учня, його інтереси, цінності, якості;
- спирається на наявний в учня досвід, знання і уміння;
- забезпечує учню свободу вибору змісту, форм і методів навчання;
- стимулює розвиток розумових процесів вищого порядку.

Для того, щоб працювати з обдарованими дітьми вчитель сам має володіти, якщо не власною креативністю, то хоча б достатньою широтою поглядів і відсутністю стереотипів мислення.

В умовах шкільного навчання обдарованих дітей постають два головних питання: чому навчати і як навчати? Тобто питання а) змісту навчання і б) методів навчання.

Стосовно змісту навчання споконвічно точаться суперечки – навчати готовим знанням, дати якомога більше інформації (енциклопедизм) чи навчати мислити, щоб здобувати знання самостійно (формалізм). У навчанні обдарованих дітей яскраво переважає другий підхід, адже психологи довели, що великий об'єм знань гальмує процес творчості. На процес розробки змісту освіти для обдарованих дітей безпосередньо впливають особисті інтереси і пізнавальні потреби конкретного учня, тому учні можуть самі розробляти індивідуальні програми навчання..

У навчанні обдарованих застосовують кількісні і якісні стратегії зміни змісту навчання. До кількісних належать прискорення (збільшення темпу (швидкості) проходження навчального матеріалу) та інтенсифікація (збільшення об'єму і складності матеріалу, що вивчається, запровадження додаткових, нетрадиційних предметів).

До якісних стратегій належать: а) індивідуалізація навчання, б) цілеспрямований розвиток інтелектуально-творчих здібностей, в) розвиток соціальної компетенції (розвиток емоційної сфери, комунікативних і лідерських якостей, корекція міжособистісних стосунків у колективі однолітків), г) дослідницький і творчий характер навчання, д) широка диференціація навчання (роздільне навчання – створення спеціальних шкіл для обдарованих; сумісно-роздільне навчання – створення окремих класів для обдарованих у звичайній школі).

Рекомендована література:

1. Волкова Н.П. Педагогіка. – К., 2003. – С. 362-366.
2. Лейтес Н. Способности и одаренность в детские годы. – М.: Знание, 1984.
3. Савенков А.И. Одаренный ребенок дома и в школе. – Екатеринбург, 2004.
4. Хахалин Л. Загадки вашего ребенка. – М.: Знание, 1990.
5. Чудновский В.З. Воспитание способностей и формирование личности. – М.: Знание, 1986.
6. Чудновский В.З., Юркевич В.С. Одаренность: дар или испытание. – М.: Знание, 1990.
7. Юркевич В.С. Одаренный ребенок: иллюзии и реальность. – М., 1996.

Практична робота № 12

ІНДИВІДУАЛЬНИЙ ПІДХІД ДО «ВАЖКОГО» ПІДЛІТКА У ВИХОВНІЙ РОБОТІ КЛАСНОГО КЕРІВНИКА

Мета: ознайомитись з поняттями «важкий» підліток, педагогічно занедбана дитина, проблемна дитина, діти групи ризику; вивчити особливості роботи класного керівника щодо здійснення індивідуального підходу до педагогічно занедбаних підлітків.

ПЛАН ЗАНЯТТЯ:

I. Теоретична частина:

1. Загальні ознаки та типи «важких» учнів.
2. Причини важковиховуваності.
3. Система профілактичної роботи з «важкими» учнями.

II. Практична частина.

1. Обговорення проблемних питань за темою заняття.
2. Виконання практичних завдань, розв'язування педагогічних задач.

Завдання до заняття

Завдання 1. Методи вивчення явища педагогічної занедбаності поділяються на дві групи: констатуючі та формуючі. Перша група методів дозволяє зібрати необхідну інформацію про особистість та середовище, друга визначає податливість підлітка педагогічному впливу дорослого, який здійснює індивідуальний підхід.

Послідовність у вивченні може бути такою:

- аналіз та узагальнення анкетного матеріалу, на основі якого ставиться первинний діагноз;

- вивчення ситуацій розвитку шляхом безпосереднього спостереження;

- створення спеціальних педагогічних ситуацій, які стають засобом вивчення школяра;

- порівняння матеріалів різних методик та уточнення діагнозу.

Усвідомте, що основна задача полягає в тому, щоб зрозуміти причини педагогічної занедбаності та ступінь впливу оточення на особистість.

Проаналізуйте виховну атмосферу в сім'ї:

- ставлення дорослих до моральних цінностей (праця, дозвілля);

- взаємостосунки дорослих в сім'ї;

- ставлення дорослих до підлітка, до його діяльності (праці, навчання, дозвілля);

- ставлення самого підлітка до батьків.

При аналізі цих груп важливо зрозуміти, що в сімейній атмосфері викликає тривогу, які стосунки можуть стати підґрунтям для перевиховання. Після цього можна переходити до аналізу тієї ситуації, яку займає підліток в сім'ї.

Познайомтесь з можливими варіантами позицій підлітка в сім'ї та визначте, яка з них якнайбільше може охарактеризувати його місце в системі відносин:

- підліток заляканий авторитарними стосунками, невпевнений у собі, уникає спілкування з батьками, намагається бути непоміченим;

- підліток – кумир сім'ї, всі йому потакають;

- підліток – об'єкт постійних суперечок дорослих, кожний з них прагне повернути його на свою сторону ;

- підліток займає в сім'ї педагогічно виправдану позицію.

Подумайте, як підліток усвідомлює й переживає своє становище: чи дорожить він сімейними стосунками (взаєминами), чи ставиться зневажливо до батьків або не гостро переживає сімейну драму.

Обговоріть:

1. Як можна пояснити батькам мету відвідування сім'ї?

2. Які запитання можна, а які ні ставити батькам та підліткам щодо їх сімейного стану?

3. Якими особливостями характеризується моральна атмосфера в сім'ї важкого підлітка?

4. Як впливає сім'я на моральне становлення підлітка?

5. Які шляхи зміни ситуації можна намітити (спланувати).

Завдання 2.

Вивчіть ставлення підлітка до навчальної діяльності.

Поспостерігайте за підлітком на різних уроках, складіть перше враження про ставлення його до навчальної діяльності. Визначте основні показники, які характеризують навчальну працю педагогічно занедбаного підлітка.

Користуючись переліком запитань, побудуйте план бесіди з окремими вчителями, які навчають школяра:

- як ставиться учень до навчального предмету;

- чи є у нього стійкий інтерес до предмету;

- чи є у школяра міцні знання з предмету ;

- від яких причин залежить успішність-неуспішність учіння;

- як характеризується поведінка учня на уроці;

- які труднощі відчуває вчитель в роботі з учнем;

- які педагогічні прийоми дозволяють перебороти труднощі.

Порівняйте відповіді вчителів з кожного запитання, зробіть висновки про те, які уроки найбільш сприятливі для розвитку учня, які потребують серйозної корекції.

Проведіть за цими ж запитаннями бесіду з класним керівником, дещо змінивши їх.

Потім в довільній формі складіть характеристику учня, відобразивши в ній реальний стан справи (ставлення школяра до навчальної діяльності в цілому і до окремих предметів; наявність чи відсутність у нього пізнавальних інтересів; причини успішності чи неуспішності; накресліть шляхи виправлення даного становища.

Завдання 3.

Вивчіть становище підлітка в колективі в системі ділових міжособистісних стосунків, з'ясуйте його ставлення до суспільної діяльності, визначте можливі шляхи перебудови ситуації.

В бесіді з класним керівником з'ясуйте, з ким у нього склалися негативні стосунки, чи є він учасником чи організатором певних справ у класі.

Проаналізуйте можливі позиції підлітка в колективі класу:

- підліток – авторитетний для групи учнів в класі, які підкоряються йому в усьому;

- в класі ним зневажають, проте у нього є друг, який у всьому його підтримує;
- підліток не має друзів у класі, всі байдужі до нього;
- підліток в хороших стосунках з класом, його положення цілком сприятливе.

Обговоріть:

1. Які особливості класу сприяли формуванню позиції підлітка в ділових та міжособистісних відносинах?
2. Які особистісні характеристики сприяли формуванню його позиції?
3. Як вплинуло ділове та міжособистісне спілкування на ставлення до суспільної діяльності?
4. Які є шляхи зміни ситуації?

Завдання 4.

Доповідь студентів про програми перевиховання, які пропонує педагогічна література. Робота з підлітками будується в двох напрямках: безпосередня взаємодія класного керівника з учнем та опосередкований вплив на нього через усунення конфліктних ситуацій в шкільно-сімейних контактах.

Подумайте:

1. На якому ґрунті будуть духовно збагачуватись взаємостосунки педагога з підлітками?

2. Які заходи слід застосувати для оздоровлення обстановки в сім'ї?

3. Як організувати роботу учителів-предметників з формування позитивного ставлення учня до навчальної діяльності.

4. Як організувати найбільш сприятливі умови для спілкування в дитячому колективі

5. Проаналізуйте, як класний керівник:

- конкретизує мету виховання залежно від рівня індивідуальних проявів педагогічної заклопаності;

- визначає зміст роботи, необхідне поєднання методів впливу;

- виявляє показники ефективної роботи.

Планування ситуацій здійснюється так:

- конкретизується мета виховання залежно від темпів просування підлітка в засвоєнні морального досвіду;

- вибирається вид діяльності, визначається її суб'єктивно та об'єктивно значимий зміст;

- прогнозуються відносини підлітка з однокласниками та дорослими в процесі діяльності;

- визначається характер педагогічного керівництва підлітком в діяльності.

Для перебудови відносин підліток послідовно включається в ситуації:

- довірливих контактів з дорослими;

- різноманітної діяльності;

- відносин відповідальної залежності;

- активного вибору та пошуку суспільно значимої діяльності.

Ситуації включають в себе бесіди з підлітком, щодо оцінки морального змісту діяльності, різні види вправ з вироблення моральних звичок, спеціальні прийоми перевиховання, педагогічно доцільні колективні та індивідуальні заохочення.

Рекомендована література:

1. Боссарт А.Б. Парадоксы возраста или воспитания?: Кн. для учителя. – М.: Просвещение, 1991
2. Верцинская Н.Н. Трудный ребенок. – Минск: Народна асвета, 1989.
3. Запобігання відхилення у поведінці школярів. – К.: Вища шк., 1992
4. Кочетов А.И. Мастерство перевоспитания. – Мн.: Нар. асвета, 1981
5. Оржеховська В.М. Профілактика правопорушень серед неповнолітніх. – К.: «ВіАн», 1996.
6. Трудный подросток / Под ред. Г.А. Уманова. – Алма-Ата: Рауан, 1990.
7. Трудный подросток: Причины и следствия / Под ред. Татенко. – К.: Рад.школа, 1985
8. Шенфельдер Г. Должны ли дети быть трудными. – М.: Знание, 1982.

Практична робота № 13
МЕТОДИКА РОБОТИ КЛАСНОГО КЕРІВНИКА
З БАТЬКАМИ УЧНІВ

Мета: визначити місце класних батьківських зборів в системі виховної роботи класного керівника і ознайомитись з методикою проведення батьківських зборів.

Обладнання: розробки планів-конспектів батьківських зборів.

ПЛАН ЗАНЯТТЯ:

I. Теоретична частина:

1. Форми і методи роботи класного керівника з батьками учнів.
2. Форми проведення класних батьківських зборів.
3. Правила підготовки батьківських зборів.
4. Методика проведення бесід з батьками на теми виховання.

II. Практична частина.

Підготовка плану-конспекту батьківських зборів, проведення їх фрагменту в групі та спільний аналіз (*індивідуальне завдання*).

ТЕОРЕТИЧНІ ВІДОМОСТІ

Найдійовішою традиційною формою роботи вчителя з батьками є батьківські збори. На них обговорюються зміст, напрямки та завдання роботи батьківського колективу класу в школі та в сім'ї.

За ознакою масовості вони бувають: *загальношкільні* і *класні*.

За змістом і конкретними завданнями:

а) *організаційні* – на них затверджуються плани взаємодії школи та сім'ї, розробляються заходи по удосконаленню роботи, обирається батьківський комітет, розподіляються громадські доручення, створюються ініціативні групи.

б) *тематичні* – за планом роботи педагогічної освіти батьків. З'ясовуються актуальні питання виховання з використанням матеріалів, зібраних вчителем, питання про стан сімейного виховання, рівень вихованості учнів. Темі мають бути невід'ємною частиною програми підвищення педагогічної культури батьків. Тематика визначається колегіально і відбиває ті виховні завдання, які класний керівник ставить на рік, на півріччя, на

чверть. У підготовці і проведенні їх активну участь мають взяти не тільки педагоги, а й батьки.

в) *збори-диспути* – націлені на актуалізацію уваги батьків щодо окремих проблем: "Сім'я і вибір професії", "Бюджет сім'ї і потреби дітей", "Дружба дітей і позиція батьків", "Як привчати дитину говорити правду". Вчитель керує диспутом, але не нав'язує свою позицію. Такі збори мають бути активним обговоренням, виявленням найважливіших проблем та ставлення до них. Диспути дозволяють в непрямій формі попередити помилки та їх негативні наслідки, оскільки під час обговорення всі висловлюють свою думку щодо проблеми.

г) *збори-практикуми* – це аналіз та оцінювання батьками рівня родинного виховання, спостереження за власною дитиною, участь у виробленні педагогічних рекомендацій, розв'язання складних педагогічних ситуацій. Однією з переваг є зв'язок учителя з повсякденною виховною діяльністю батьків. Для того, щоб досягти активної участі батьків у цій роботі, потрібно заздалегідь на класних батьківських зборах ставити перед батьками конкретне завдання.

Наприклад, пропонується обговорити рівень працелюбності дітей; готуються листи-завдання з питаннями, на які потрібно дати відповідь:

- чи має дитина в сім'ї постійне трудове доручення;
- чи виконує доручення без нагадування, чи необхідно нагадувати;
- чи виконує доручення з бажанням;
- як ставиться до епізодичних трудових доручень;
- чи виявляє ініціативу у виконанні якоїсь роботи; як часто виконує роботу за власним бажанням.

Листи-завдання отримують всі батьки, призначається день зборів, на яких відбудеться обговорення проблеми згідно із запропонованими питаннями. Після розгляду питань, розв'язання складних ситуацій на зборах виробляються рекомендації як результат обговорення.

д) *підсумкові збори* (за кожну чверть, півріччя, рік) – такі збори крім інформації про оцінки мають на меті показати вплив процесу навчання на розвиток особистості.

В результаті батьки мають чітко уявляти собі основні шляхи удосконалення виховання своєї дитини в найближчі місяці до наступної зустрічі з учителем.

е) *збори-свята* – святкування батьками та дітьми разом якихось подій; готується виставка малюнків дітей, виробів, може бути організований концерт художньої самодіяльності, виставка зошитів, творів, святкова газета. Можна запропонувати батькам виступити, поділитися власним досвідом сімейного виховання.

є) *спільні збори батьків та учнів* – можуть бути присвячені різним аспектам виховання, або скликаються коли виникає необхідність обговорити окремі події із життя класу. Присутні на зборах батьки мають можливість відчутти ставлення колективу класу до власної дитини, роль своєї дитини в колективі.

Іноді є необхідність ознайомити дітей з думкою інших батьків щодо проблем, з яких в сім'ях відбуваються суперечки.

ж) *комбіновані збори* – розв'язуються питання педагогічної освіти батьків, підбиваються підсумки навчально-виховної роботи за минулий час, накреслюються нові перспективи та завдання.

Батьківські збори проводяться як правило 1 раз на чверть. Практика показала, що ефективніше збирати батьків частіше. Якщо батьки збираються 3-4 рази на рік, то збори перетворюються на підведення підсумків успішності за чверть, на них немає часу заглибитись в причини і наслідки успіхів та невдач; накопичується багато організаційних справ, інформації, які теж потребують часу.

Є школи, де збори проводяться 1 раз на місяць, вони стають однією з основних форм і органічною частиною педагогічної освіти батьків.

Підготовка до батьківських зборів

Авторитет вчителя багато в чому визначається умілою організацією і проведенням класних батьківських зборів.

Успіх зборів визначається їх підготовкою, в процесі якої необхідно:

- визначити тему зборів та тему бесіди на зборах (або лекції);
- визначити, чи є можливість самостійно якісно висвітлити питання, чи потрібно запросити спеціаліста (наприклад, практичного психолога). Спеціалісту потрібно повідомити вік дітей, особливості класного колективу батьків, тему, зміст, тривалість бесіди чи лекції;
- з'ясувати з попередніх розмов з батьками, що відбувається в сім'ї і яке ставлення батьків щодо теми бесіди (лекції), накопичити факти, приклади, які можна використати, щоб проілюструвати основні положення бесіди;
- підготувати батьків, якщо вчитель планує їх виступи (зміст, час; допомогти відібрати матеріали);
- сформулювати конкретні поради і рекомендації про те, як потрібно будувати сімейне виховання в зв'язку з темою бесіди (лекції);
- продумати виклад матеріалу, щоб він був переконливим, не дуже об'ємним, щоб батьки запам'ятали зміст (оскільки вони ж не конспектують); образність, емоційність мовлення мають поєднатися з практичною спрямованістю і науковістю;
- підготувати приміщення, де будуть проводитися збори – там має бути чисто, провітрено, зручно. Продумати, де будуть роздягатися батьки, де вони будуть сидіти. На стіл можна покласти зошити дитини, папір для записів, ручку, виписки з класного журналу з оцінками.

Потрібно подумати, як прикрасити приміщення, якщо це збори-свято.

Іноді практикують папірці-записки, складені вдвічі (наприклад, "Зверніть увагу на оцінки з хімії", "Передивіться обов'язково твір з літератури", "Залишіться, будь-ласка, після зборів, мені потрібна ваша порада").

- підготувати виставки: зошитів, виробів, малюнків, альбомів, колекцій, творів і т.д., якщо це необхідно за сценарієм;
- підготувати учнів (не завжди тільки сміливих, рішучих, розкутих, здібних, а й більш сором'язливих, скромних, "середніх" і "слабеньких");
- можна підготувати магнітофонний або відеозапис відповідей дітей, їх думок, висловлювань;
- заготовити анкети, тести отримання додаткової або необхідної інформації;
- підготувати текстові матеріали, рекомендації, поради у вигляді пам'яток.

Наприклад; на підсумкових зборах (у травні) батьки учнів можуть отримати пам'ятки такого змісту: "Шановні батьки! Починаються літні канікули. Добре, якщо ви будете пам'ятати:

- що необхідно прочитати...
- що необхідно підготувати ...

Структура, хід і методика проведення зборів

Залежно від виду зборів вони можуть бути побудовані по-різному. Основна частина – повідомлення педагогічних знань – може бути у вигляді: лекції; доповіді; диспуту; бесіди; дискусії; тренінгу; ділової гри; обговорення змісту педагогічних статей; обговорення проблемних питань та розв'язання практичних завдань.

Орієнтовний порядок проведення:

- повідомлення вчителя, члена батьківського комітету про виконання рішень попередніх зборів;
- лекція (бесіда) на педагогічну тему;
- виступи батьків про досвід сімейного виховання з даного питання; узагальнення, обмін думками з проблеми;
- повідомлення вчителя про етап навчально-виховної роботи в класі;
- різне;
- підбиття підсумків та прийняття рішень;
- інформація про проведення наступних зборів, про їх порядок денний.

Збори не повинні тривати більше ніж 1-1,5 години. Веде збори вчитель або голова батьківського комітету. Вступне слово має бути емоційно забарвлене, потрібно настроїти батьків і на діловий тон, і одночасно створити атмосферу довіри та невимушеності.

Бесіда (лекція) не повинна бути тривалою – лише 20-30 хвилин. Треба озброїти батьків теоретичними знаннями і з'ясувати основні положення стосовно конкретних ситуацій життя класу.

Потрібно дотримуватись почуття міри щодо методичних положень і конкретних прикладів. Так само слід дотримуватись почуття міри при аналізі позитивного і негативного в поведінці дітей. Аналізуючи негативні явища, слід дуже обережно називати прізвища учнів та їх батьків. Про відхилення від норм поведінки, недоліки слід обговорити з батьками індивідуально.

Аналізуючи етап навчально-виховної роботи, вчитель так буде свій виступ, щоб загальний аналіз досягнень класу поєднувався з характеристикою кожного учня, щоб у розкритті кожного питання батьки почули ім'я своєї дитини. Особливо потрібно підкреслювати, коли поведінка або навчання поліпшилися порівняно з попереднім періодом.

Неприпустимо "проробляти" батьків за неуспішність учнів та недоліки в сімейному вихованні – врешті-решт батьки невстигаючих і недисциплінованих дітей взагалі перестають відвідувати збори. З батьками таких дітей треба працювати індивідуально.

Потрібно продумати ту частину зборів, де обговорюється "різне", щоб воно не займало багато часу.

Обов'язковим повинно бути підбиття підсумків і прийняття рішень. Зміст має бути конкретним і спрямованим на удосконалення навчально-виховної роботи. Потрібно, щоб рішення знали не тільки ті, що були на зборах, а й решта батьків. Можна підготувати листи з рішеннями зборів.

Рекомендована література:

1. Волкова Н.П. Педагогіка. – К.: Академія, 2003. – С. 226-232.
2. Зайченко І.В. Педагогіка: навч. посіб. – К., 2006. – С. 377-379.
3. Класному керівнику: як провести батьківські збори / упоряд. : Л.Шелестова, Н.Чиренко. – К.: Шк. світ, 2009. – 128 с.
4. Лучина Т. Проведення батьківських зборів: Методичні рекомендації // Шкільний світ. – 2007. – №15(квітень). – С. 10-11.
5. Правила підготовки класних батьківських зборів // Завуч. – 2010. – №15 (травень). – Наша вкладка. – С. 2-16.
6. Практикум з педагогіки: Навчальний посібник / За ред. О.А. Дубасенюк. – К., 2004. – С. 386-392.

Практична робота № 14

ВИВЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РОБОТИ КЛАСНОГО КЕРІВНИКА

Мета: ознайомитись з критеріями ефективності виховної роботи, системою методів та прийомів, що використовуються для обліку результатів виховної роботи в загальноосвітньому навчальному закладі.

Обладнання: плани виховної роботи класного керівника, картки з педагогічними задачами.

ПЛАН ЗАНЯТТЯ:

I. Теоретична частина:

1. Поняття ефективності роботи класного керівника.
2. Вивчення ефективності роботи класного керівника.
3. Вивчення вихованості школярів і рівня розвитку колективу.
4. Вивчення ефективності педагогічних засобів і форм.

II. Практична частина.

1. Обговорення проблемних питань з теми заняття.
2. Аналіз планів виховної роботи класного керівника.
3. Рольова гра.
4. Підведення підсумків вивчення курсу "Методика виховної роботи".

ТЕОРЕТИЧНІ ВІДОМОСТІ

Поняття "ефективність роботи класного керівника". Визначити ефективність роботи класного керівника неможливо без вивчення результатів його діяльності, так як ефективність визначається співвідношенням поставлених цілей, тобто прогнозованого результату та реально досягнутого.

Під результатами процесу розуміють ті зміни, що відбулися з учасниками педагогічного процесу і у взаємовідносинах між ними. В даному випадку це можуть бути зміни:

- в учнів класу, тобто в їх вихованості, професійній зорієнтованості;
- у колективі класу, тобто у відносинах між дітьми, в рівні розвитку самоврядування;
- у взаємодії між класним керівником та батьками, батьками і дітьми, класним керівником і учнями класу, педагогами школи;
- у професіоналізмі, педагогічній майстерності класного керівника.

Ці зміни для оцінки ефективності роботи класного керівника не рівнозначні. Так, вихованість учнів, їх розвиток в цілому визначається

багатьма факторами. Вклад педагога в цей результат зафіксувати дуже складно. І навпаки, зміни, які відбуваються в дитячому колективі, у відносинах між класним керівником і учнями багато в чому залежать від його діяльності, що дозволяє досить об'єктивно характеризувати ефективність роботи. Для повного і об'єктивного аналізу вивчати результати необхідно з урахуванням усіх цих змін.

Високий результат може бути досягнутий різними зусиллями. Тому під *ефективністю роботи класного керівника* розуміють відповідність між досягненням запланованого результату та педагогічними зусиллями і засобами, що були затрачені.

Вивчення результатів та ефективності роботи виконує аналітичну, контрольню-корекційну та прогностичну функції. При цьому педагогом вирішуються такі задачі:

- виявити реальний стан процесу за допомогою педагогічного зрізу, в ході якого вивчається стан та результативність роботи з урахуванням поставлених задач, конкретних критеріїв та показників;

- аналіз змін, які відбулися в педагогічному процесі; вивчення впливу різних умов і засобів на результати роботи, їх ефективності і педагогічної діяльності;

- виявлення можливостей розвитку педагогічного процесу; вивчення його початкового стану та динаміки є основою для пошуку шляхів та засобів подальшого удосконалення;

- визначення ефективності впливу роботи класного керівника на розвиток особистості учня і педагога, взаємовідносин у колективі.

Особливості вивчення ефективності роботи класного керівника.

Вивчення результатів і ефективності роботи класного керівника – одне із складних питань педагогічної теорії і практики. Складність обумовлена перш за все, тим, що на стан, результати і ефективність його роботи впливають не тільки умови самої школи, але і зовнішнє середовище.

Для оцінки ефективності роботи класного керівника необхідно визначити відповідні критерії та показники. Проте показники не можуть бути єдиними для всіх. Вони уточнюються самими учасниками педагогічного процесу з урахуванням конкретних цілей та задач і служать інструментом для самоаналізу та самооцінки класного керівника, дітей, вчителів, батьків. Вони повинні бути досить конкретними, доступними для вимірювання, зрозумілими для дітей і дорослих.

Під час вивчення ефективності роботи класного керівника, слід мати на увазі, що динаміка показників може бути неоднаковою. Крім того, деякі з них можуть майже не змінюватися, а іноді можуть бути навіть гіршими, ніж на попередньому етапі. Загальний висновок робиться на основі співставлення всіх отриманих даних, які характеризують педагогічний процес.

Оцінювання ефективності роботи класного керівника здійснюється з однієї сторони постійно, якщо мова йде про спостереження або методики дослідження, які органічно вписуються в педагогічний процес, а з іншої – періодично, за допомогою спеціально організованих "зрізових" досліджень. Наприклад, проводиться анкетне опитування учнів і батьків, а через певні проміжки часу створюються спеціальні педагогічні ситуації. Тому говорять про поточні, періодичні, підсумкові, віддалені в часі результати.

Для більш глибокого вивчення ефективності роботи класного керівника доцільно враховувати та аналізувати інформацію, яка отримана в різні періоди і різними методами.

Вивчення вихованості школярів. Зміни вихованості пов'язані не тільки з організацією роботи класного керівника. Але при педагогічно доцільній діяльності учні розвиваються, і цей розвиток можна відслідкувати. Таким чином, ефективність роботи класного керівника в певній мірі визначається вихованістю школярів, підготовленістю їх до свідомого вибору професії, здатністю адаптуватися до сучасних умов життя. Варто зазначити, що встановлення рівня вихованості школярів дозволяє виявити міру відповідальності учня особистості учня запланованому виховному результату та ступінь реалізації цілей і задач роботи класного керівника.

До показників вихованості школярів відносять:

1). Показник соціальної спрямованості учнів, яка виражається у поглядах, переконаннях, ціннісних орієнтаціях особистості. Спрямованість школярів проявляється через провідні стійкі мотиви діяльності, через інтерес до певних видів соціальної активності, через ставлення до оточуючого світу.

Виділяють три основні види спрямованості: "на себе", "на об'єкт", "на інших людей".

Можливий і інший підхід до характеристики спрямованості особистості: позитивна, тобто спрямована на добро, творення та негативна, тобто спрямована на зло, руйнування.

2). Наявність соціально значимих якостей.

За рівнем їх сформованості дається загальна оцінка вихованості школярів. Якісні особистості розглядаються як поєднання специфічного для даної якості мотиву та форм, способів поведінки.

В даний час немає єдиної програми, комплексу якостей, які можуть виступати показником вихованості. Кожний колектив має право визначати образ школяра, на формування якого й буде спрямована педагогічна робота. Орієнтиром можна обрати ставлення до вищих людських якостей: до людини, праці, школи, прекрасного, природи, до самого себе.

Для вивчення результатів і ефективності роботи класного керівника найбільш ефективними і реально вимірними показниками є провідні мотиви поведінки дітей, моральні цінності та орієнтації, вчинки учнів. Для дослідження вихованості учнів можуть використовуватись різноманітні методики.

Оскільки реальним проявом вихованості є вчинки, що важливо зафіксувати їх, спостерігаючи за поведінкою учнів або створюючи спеціальні ситуації, в основі яких лежить свобода вибору школярами своїх дій.

"Акт добровольців" як метод вивчення спрямованості особистості може природно вписатися в навчально-виховний процес. Наприклад, в класі на дошці з'являються такі оголошення:

- "Допоможемо вчителям в оформленні кабінетів! 5 вересня запрошуємо всіх бажаючих до школи на 10 годину ранку. Рада старшокласників."

- "Всіх бажаючих запрошуємо на розмову-пошук "Як зробити нашу школу красивою та затишною".

- "Тих хто хоче взяти участь в підготовці та проведенні новорічного свята для молодших школярів, чекаємо 25 листопада о 14 годині в актовій залі школи. Рада справи".

Поведінка школярів в ситуації вибору свідчить про провідні мотиви вибору. Наприклад, проводиться година творчості. Учні пропонуються з переліку наступних занять вибрати предмет своєї діяльності:

- розробка програми вечора;
- виготовлення подарунків для молодших школярів;
- підготовка сюрпризу для однокласників;
- виготовлення прикрас для вечірньої сукні;
- навчання елементарним навичкам самооборони і т. д.

Учні пропонуються вибрати заняття:

- проявити свої таланти;
- зробити приємний сюрприз для друзів;
- надати допомогу молодшим;
- пограти, весело провести час;
- набути вмінь встановлювати контакт з людьми і т. д.

Перелік занять залежить від реальної ситуації в класі і школі, від тих справ, до яких готуються діти. Співставлення результатів вибору учнями занять в декількох ситуаціях дозволяє визначити провідні мотиви їх поведінки і діяльності. Навіть деяке збільшення числа учнів, які проявляють активність для надання допомоги іншим людям, свідчить про підвищення ефективності роботи класного керівника.

Спрямованість особистості може бути вивчена і за допомогою методу "недописана теза". Учні пропонуються за невеликий проміжок часу закінчити запропоновані речення. Наприклад:

- а) людина щаслива, коли...
- б) в гарній школі завжди...
- в) як би я знайшов скарб, то...
- г) як би я все міг, то...
- д) головне в житті...
- е) неможливо прожити без...

При обробці матеріалів, отриманих за допомогою даного методу, думки школярів слід згрупувати таким чином, щоб можна було визначити відповідні цінності учнів:

- а) індивідуальні чи суспільні;
- б) речово-предметні чи духовні;
- в) ті, що містять добро чи зло для оточуючих;
- г) спрямованих на створення чи руйнування.

Спрямованість особистості школяра, характер його цінностей можна з'ясувати за допомогою анкети, в якій пропонуються дати відповідь на такі запитання та завдання:

- чому не можна запізнюватись на урок;
- що ти більш за все любиш, а до чого відчуваєш ненависть;
- що ти збираєшся робити у вільний час;
- напиши три бажання в порядку їх значимості для тебе та ін.

Визначити провідні мотиви учнів можна за допомогою шкалування та ранжування. Їм пропонуються визначити, що і в якій мірі захоплює їх в діяль-

ності. Для відповіді використовується така шкала: 3 – дуже привабливе; 2 – привабливе в значній мірі; 1 – привабливе слабо; 0 – не привабливе зовсім.

Що привабливе в діяльності:

- 1) цікава справа;
- 2) можливість спілкування з різними людьми;
- 3) можливість допомогти товаришам;
- 4) можливість передати свої знання;
- 5) можливість творчості;
- 6) можливість набути нових знань, умінь;
- 7) можливість керувати іншими людьми;
- 8) можливість брати участь у справах свого колективу;
- 9) можливість заслужити повагу товаришів;
- 10) можливість зробити добру справу для інших;
- 11) можливість виділитись поміж інших;
- 12) можливість виробити в себе певні риси характеру.

Обробка результатів. Для визначення мотивів, що мають перевагу слід виділити такі блоки:

- а) суспільні мотиви (пункти 3,4,8,10);
- б) особистісні мотиви (1,2,5,6,12);
- в) мотиви престижу (7,9,11).

Порівняння середніх оцінок з кожного блоку дозволяє визначити провідні мотиви участі школярів у діяльності.

Встановлення ефективності роботи класного керівника передбачає порівняння показників, що характеризують учнів протягом кількох років. Для цього можна використати таку таблицю:

Таблиця 6.

Порівняння ефективності роботи класного керівника

Назва методик і показники вихованості учнів	Дані у % від загальної кількості учнів					
	5 клас		6 клас		7 клас	
	жовтень	квітень	жовтень	квітень	жовтень	квітень
1. Ситуації вільного вибору а) спрямовані на себе; б) спрямовані на інших людей; в) невизначена спрямованість.						
2. Акт добровольців а) справи на користь школі; б) справи для молодших; в) справи для себе.						
3. Ранжування мотивів: а) перевага суспільних; б) перевага особистісних; в) перевага престижних.						

<p>4. Недописана теза а) соціально-ціннісні орієнтації; б) соціально негативні орієнтації; в) невизначені орієнтації.</p>						
---	--	--	--	--	--	--

Визначення рівня розвитку колективу. Одним з головних критеріїв, що дозволяють визначати ефективність роботи класного керівника, є рівень розвитку колективу і відносин учасників педагогічного процесу. В психології та педагогії розроблені показники і методики, за допомогою яких це можна зробити. Важливою характеристикою розвитку колективу є соціально-педагогічний клімат в ньому, вивчення якого здійснюється за такими показниками:

- задоволеність членів колективу взаємостосунками, процесом організації діяльності, керівником;
- настроїв, що переважає;
- взаєморозуміння керівників і підлеглих, старших і молодших, дорослих і дітей;
- ступінь участі членів колективу в керівництві, рівень розвитку самоврядування;
- згуртованість, продуктивність спільної діяльності;
- почуття власної гідності у кожного члена колективу, гордості за свій колектив;
- захищеність всіх членів колективу.

Основною характеристикою розвитку колективу є стан взаємодії його членів. Вивчення його може проводитися на декількох рівнях: учитель-учень, учень-учень, педагог-педагог, старший-молодший, батьки-педагог, батьки-учень, батьки-батьки. Показники взаємодії учасників педагогічного процесу можуть бути охарактеризовані таким чином:

- взаємопізнання (об'єктивність знань особистісних особливостей, кращі сторони один одного, інтересів, захоплень; прагнення краще пізнати один одного, спільний інтерес);
- взаєморозуміння (розуміння спільної мети взаємодії, спільність та єдність задач, які стоять перед педагогами і школярами; розуміння, прийняття труднощів і турбот один одного; розуміння мотивів поведінки в різних ситуаціях; адекватність оцінок і самооцінок; співпадання установок на спільну діяльність);
- взаємостосунки (прояв такту, увага до думки і пропозицій один одного; емоційна готовність до спільної діяльності, задоволеність її результатами; повага позицій один одного, співпереживання, співчуття; прагнення до офіційного і неофіційному спілкування; творчий характер відносин, що стимулює ініціативу та самостійність дітей);
- взаємні дії (здійснення постійних контактів, активність участі у спільній діяльності; ініціатива у встановленні різних контактів, що іде від обох сторін; спрацьованість (кількість, якість, швидкість виконаної роботи), координація дій на основі взаємної співдії, узгодженість, підстраховка, допомога, підтримка один одного);

- взаємовплив (здатність приходити до згоди із спірних питань; врахування думки кожного при організації роботи).

Про розвиток взаємодії учасників педагогічного процесу можна судити із збагачення змісту їх спільної діяльності та спілкування, способів і форм взаємодії, розширенню внутрішніх і зовнішніх зв'язків класного колективу.

Про розвиток колективу свідчить рівень самоврядування в учнівському колективі.

Для того, щоб зафіксувати динаміку розвитку класного колективу, доцільно скласти таку таблицю:

Таблиця 7.

Динаміка розвитку класного колективу

Показники розвитку класного колективу (в дужках вказані методики вивчення)	5 клас		6 клас		7 клас	
	жовтень	квітень	жовтень	квітень	жовтень	квітень
1. Число ізольованих дітей (соціометрія)						
2. Число дітей (у %), які оцінили стосунки в колективі (методика "Наші відносини")						
3. Коефіцієнт розвитку самоврядування						
4. Число дітей (у %), які назвали педагога прикладом для наслідування (анкета)						

Вивчення ефективності педагогічних засобів. Вивчення ефективності передбачає дослідження організації педагогічного процесу і пропонує:

- визначення найбільш ефективних педагогічних засобів, що забезпечують розвиток дітей, вирішення поставлених задач;

- виявлення існуючих прогалин, встановлення малоефективних і негативних впливів в організації роботи;

- з'ясування прогалин, які знижують ефективність роботи;

- виявлення шляхів, які сприяють розвитку педагогічного процесу, підвищення його ефективності.

Для того, щоб вивчити організацію педагогічної роботи, необхідно зібрати інформацію, яка б відображала:

а) зміст і форми діяльності класного керівника, вчителів, учнів, батьків, умов їх діяльності;

б) результати діяльності, тобто зміни у вихованості учнів, у стосунках між учасниками педагогічного процесу, в розвитку колективу і т.д.

в) що і як з проведеного вплинуло на результати, тобто ефективність використання педагогічних засобів.

Перший блок інформації можна отримати при аналізі планів, розробок справ, робочих записів, які зроблені класним керівником, в бесіді і процесі колективного аналізу.

Найбільш доступним методом вивчення ефективності педагогічних засобів є колективний аналіз роботи класу, учнів і батьків, педагогів.

Наведемо приклади запитань, які дозволяють визначити ефективність використання педагогічних засобів:

- назвіть справи, які вам найбільш запам'яталися;
- які справи сприяли встановленню дружніх відносин в колективі;
- організатором яких справ у класі був ти і т.д.

При складанні "зрізових" анкет важливо продумати можливість швидкої обробки. В них частіше всього використовуються запитання закритого типу, тобто тих, які регламентують вибір думок, або передбачають використання "шкалування" оцінок та думок.

Вивчення ефективності форми виховної роботи. Вивчення ефективності форми виховної роботи передбачає визначення її результатів і співставлення цих результатів з затратами, зусиллями педагогів.

Результати заходу характеризуються ступенем вирішення задач, мірою його впливу на розвиток дітей, відносин між ними, розвиток активності та творчості учасників роботи, прояву їх індивідуальності. Для вивчення результатів і ефективності заходів використовують способи, а саме:

1. Спостереження за поведінкою учасників у процесі підготовки і проведення заходів, коли можливо фіксувати позицію кожного за певними показниками.

2. Спостереження за поведінкою учасників роботи, їх відносини після проведеного заходу.

Так, наприклад, після бесіди про культуру поведінки або обговорення відносин в колективі важливо знайти факти, які б підтвердили позитивні зміни в поведінці та діях учнів, щоб переконатися в корисності проведеної форми виховної роботи. Якщо після завершення розмови з певної теми на класній годині, учні продовжують обговорювати проблему, можна припустити, що класна година досягла своєї мети.

3. Анкетування учасників діяльності.

Цей метод недоцільно використовувати часто. Важливо провести анкету в тому випадку, коли класний керівник використовує дану форму вперше, або сумнівається в ефективності та доцільності тих чи інших засобів і в цілому самої форми.

Можна ставити відкриті запитання, наприклад, що вдалося і чому; що не вдалося і чому; чи потрібна ця справа і чому; якщо б знову проводилась ця справа, чи брав би в ній участь?

В деяких випадках корисну і об'єктивну інформацію може дати анкета-шкалування, яка швидко заповнюється і обробляється. Наприклад, учням пропонується дати відповідь на запитання:

- чи зміг ти проявити свої здібності й таланти в цій справі;
- чи вдалося тобі проявити активність, зацікавленість і т.д.

Для цього використовується така шкала:

- 4 – повністю проявив;
- 3 – в основному проявив;
- 2 – частково проявив;
- 1 – мало проявив;
- 0 – не зміг проявити.

Учні за відповідною шкалою можуть оцінити ефективність, корисність і значимість для себе окремих фрагментів, прийомів елементів, з яких складалася дана форма роботи.

4. Кольорова гама. Кожний учасник оцінює конкретну форму роботи за допомогою кольорових жетонів. Зміст оцінок залежить від характеру та цілей заходу.

5. Символічна оцінка настрою після заходу.

Наприклад, пропонується зафіксувати свій настрій, поклавши жетон до одного з пакетів, на яких зображені:

- світить сонце;
- крізь хмари пробиваються промені сонця;
- йде дощ.

Символічна оцінка використовується не у всіх випадках, так як є такі форми роботи, в яких важливо оцінити не емоційний стан, а їх корисність та важливість. В певних випадках емоційний стан не є критерієм ефективності заходу. (Наприклад, якщо це серйозна розмова, дискусія...).

6. Віддалена оцінка форми роботи.

В кінці року учням, батькам пропонують згадати ті справи, в яких вони брали участь або які організувались в колективі, та оцінити їх за допомогою кольорової гами, шкали, словесно.

Важливим показником ефективності будь-якої справи (заходу) є післядія, тобто коли в процесі проведення наступної справи, підведенні підсумків народжується нова ідея, система дій з її реалізації або нова справа.

Вимоги до вивчення ефективності роботи.

1. При проведенні діагностичного дослідження необхідно дотримувати педагогічного такту.

2. При дослідженні результатів і ефективності роботи необхідно використовувати не одну методику, а їх систему, в якій методи доповнювали б один одного і підтверджували об'єктивність, достовірність результатів вивчення.

3. Об'єктивність інформації, її порівняння можливі, якщо забезпечується систематичність вивчення результатів і ефективності роботи класного керівника. Це значить:

а) проведення "зрізових" досліджень в один і той же час навчального року;

б) дотримання певної періодичності вивчення (одні показники доцільно фіксувати при проведенні кожної форми роботи щомісячно, інші – два рази на рік, наприклад в жовтні і квітні).

в) забезпечується наступність в використанні діагностичного інструментарію досліджень.

ОРІЄНТОВНА ТЕМАТИКА РЕФЕРАТІВ

1. Народна педагогіка про виховання
2. Сучасні підходи до здійснення виховного процесу
3. Особистість дитини у виховному процесі
4. Співвідношення внеску матері і батька у справу виховання дитини
5. Спільне і відмінне у вихованні дівчат і хлопців
6. Виховний вплив засобів масової інформації
7. Спрямування і підтримання самовиховання учня
8. Явище опору вихованню та його переборення
9. Механізми і техніки психологічного підстроювання і навіювання у вихованні
10. Виховання міжнаціональної толерантності
11. Особливості статевого виховання підлітків
12. Моральне виховання сучасних підлітків
13. Стимулювання здорового способу життя підлітків
14. Методика формування міцного учнівського колективу
15. Психологічний портрет обдарованої дитини
16. Інноваційні підходи до виховання обдарованих дітей у зарубіжних країнах
17. Соціальні передумови агресивної поведінки дітей
18. Неформальні об'єднання та їх вплив на особистість підлітка
19. Творчі форми виховної роботи з батьками учнів
20. *Тема за вибором студента*

ЕКЗАМЕНАЦІЙНІ ПИТАННЯ

1. Підходи до визначення сутності поняття виховання.
2. Мета і завдання виховання в сучасному суспільстві.
3. Принципи національного виховання.
4. Основні напрями національного виховання.
5. Чинники та педагогічні умови ефективного здійснення виховного впливу на особистість.
6. Види виховуючої діяльності.
7. Вимоги до організації виховуючої діяльності.
8. Позашкільні заклади в системі виховання
9. Особистісні якості та педагогічні уміння вихователя.
10. Завдання і функції класного керівника.
11. Права й обов'язки класного керівника.
12. Напрями діяльності та форми роботи класного керівника.
13. Принципи планування виховної роботи класним керівником.
14. Основні вимоги до плану виховної роботи класного керівника.
15. Технологія планування роботи класного керівника.
16. Види і структура планів виховної роботи класного керівника.
17. Значення і завдання психолого-педагогічної діагностики у роботі класного керівника.
18. Методи вивчення особистості учня й учнівського колективу.
19. Вимоги до вивчення особистості учня і класного колективу.
20. Програми вивчення особистості учня й учнівського колективу та вимоги щодо написання їх психолого-педагогічних характеристик.
21. Поняття "позаурочна", "позакласна" та "позашкільна" виховна робота. Їх завдання та принципи організації.
22. Класифікація форм виховної роботи.
23. Загальний алгоритм підготовки і проведення будь-якої форми виховної роботи.
24. Класна година як основна форма спілкування класного керівника з учнями свого класу. Її характерні риси.
25. Педагогічні завдання години класного керівника.
26. Алгоритм підготовки і проведення класної години.
27. Форми проведення класних годин.
28. Умови та критерії ефективності класної години.
29. Поняття та види інтелектуальних ігор. Типи інтелектуальних запитань і завдань.
30. Педагогічні правила організації та проведення інтелектуальної гри.
31. Поняття та виховні завдання конкурсних програм.
32. Алгоритм організації та проведення конкурсної програми.
33. Види шкільних свят. Загальний алгоритм підготовки шкільного свята.
34. Способи створення позитивної мотивації участі школярів у святі.
35. Вимоги щодо розробки сценарію шкільного свята. Прийоми створення оригінальної назви свята.
36. Поняття методів, прийомів і засобів виховання.
37. Класифікація методів виховання.

38. Види та особливості методів формування свідомості.
39. Призначення й умови ефективності етичної розповіді та лекції.
40. Метод бесіди та дискусії: їх особливості, правила ведення.
41. Технічні прийоми та умови ефективного застосування переконання і навіювання.
42. Види та особливості методів організації діяльності і формування досвіду суспільної поведінки.
43. Методи, що сприяють укоріненню позитивних звичок поведінки. Педагогічні правила їх застосування.
44. Педагогічна вимога і доручення. Види вимог. Педагогічні правила пред'явлення вимог.
45. Види й особливості методів стимулювання діяльності і поведінки вихованця.
46. Методи заохочення: види, педагогічні умови і правила їх застосування.
47. Методи покарання: види і педагогічні правила їх застосування.
48. Методи змагання і гри. Педагогічні правила їх організації.
49. Умови вибору і реалізації методів виховання.
50. Прийоми виховного впливу.
51. Методи самовиховання.
52. Поняття виховного класного колективу. Його ознаки, функції та структура.
53. Стадії та чинники розвитку класного колективу.
54. Методичні основи формування класного колективу.
55. Організація учнівського самоврядування
56. Типи сімей. Особливості і перспективи розвитку сучасної сім'ї.
57. Завдання та умови ефективності сімейного виховання.
58. Форми і методи роботи вчителя з батьками учнів та залучення їх до виховної роботи.
59. Форми проведення класних батьківських зборів.
60. Етапи і правила підготовки та проведення батьківських зборів класним керівником.
61. Методика проведення бесід класного керівника з батьками учнів на теми виховання.
62. Поняття обдарованості та її типи.
63. Ознаки загальної розумової обдарованості.
64. Вимірювання та діагностика розумової обдарованості.
65. Підходи до навчання і виховання обдарованих дітей.
66. Типи та ознаки учнів з особливостями розвитку у звичайній школі.
67. Загальні ознаки та типи "важких" учнів.
68. Причини важковиховуваності.
69. Система роботи класного керівника з "важкими" учнями.
70. Поняття, функції, принципи та етапи перевиховання.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ З КУРСУ

Основна:

1. Болдирєв М.І. Класний керівник. – К., 1982.
2. Волкова Н.П. Педагогіка: Навч. посібн. – К., 2003.
3. Зайченко І.В. Педагогіка: Навч. посібн. – К., 2006.
4. Карпенчук С.Г. Теорія і методика виховання – К., 2005.
5. Концепція національного виховання // Рідна школа. – 1995. – №6. – С. 18-25.
6. Омеляненко В.Л., Кузьмінський А.І. Теорія і методика виховання: Навч. посібн. – К., 2008.
7. Омельченко Л.П. Настільна книга класного керівника. – Х.: "Основа", 2009. – 288 с.
8. Практикум з педагогіки: Навчальний посібник / За ред. О.А.Дубасенюк. – К., 2004.
9. Практична педагогіка виховання. Посібник з теорії та методики виховання / За ред. М.Ю. Красовицького. – К.–Івано-Франківськ, 2000.
10. Рибальченко І.М. Вас призначено класним керівником. – Харків, 2007.
11. Трухін І.О., Шпак О.Т. Основи шкільного виховання: Навч. посібник. – К., 2004.
12. Фіцула М.М. Педагогіка. Навч. посібник. – Тернопіль, 2000.

Додаткова:

13. Бех І.Д. Виховання особистості. – К., 2008.
14. Дербеньова А.Г. Педагогічна діагностика у класному керівництві. – Харків, 2007.
15. Журнал класного керівника.
16. Иванов И.П. Энциклопедия КТД. – М., 1989.
17. Класному керівнику: як організувати і провести свято / Упоряд.: Л. Шелестова, Н. Чиренко. – К., 2009.
18. Класному керівнику: як організувати роботу / Упоряд.: Л. Шелестова, Н. Чиренко. – К., 2009.
19. Класному керівнику: як провести батьківські збори / Упоряд.: Л. Шелестова, Н. Чиренко. – К., 2009.
20. Класному керівнику: як провести виховну годину / Упоряд.: Л. Шелестова, Н. Чиренко. – К., 2009.
21. Омеляненко В.Л., Кузьмінський А.І., Вовк Л.П. Педагогіка: завдання і ситуації: Практикум. – К., 2006.
22. Постовий В.Г. Сучасна сім'я та її педагогіка – К., 1994.
23. Яременко Н.В. Класному керівнику: як провести ігри / Упоряд.: Л. Шелестова, Н. Чиренко. – К., 2009.